

Glazba u nastavi književnosti

Vučina, Ozana

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:006835>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-30**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Diplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti

Ozana Vučina

Glazba u nastavi književnosti

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Jakov Sabljic

Osijek, 2022.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Diplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti

Ozana Vučina

Glazba u nastavi književnosti

Diplomski rad

Humanističke znanosti, polje interdisciplinarne humanističke znanosti, grana
metodike nastavnih predmeta humanističkih znanosti

Mentor: izv. prof. dr. sc. Jakov Sabljčić

Osijek, 2022.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisala te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet u Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Ozana Vučina, 0130299163

Handwritten signature of Ozana Vučina in black ink.

U Osijeku 15. rujna 2022.

ZAHVALA

OD SRCA ZAHVALJUJEM SVOM MENTORU IZV. PROF. DR. SC. JAKOVU SABLJIĆU KOJI MI JE OMOGUĆIO KAO KRUNU STRUDIRANJA SPOJITI DVIJE MOJE LJUBAVI - GLAZBU I PISANU RIJEČ. ZAHVALJUJEM NA PODRŠCI, VOĐENJU I POMOĆI U NASTANKU OVOGA RADA, ALI I NA ENTUZIJAZMU I POTICAJIMA NA METODIČKIM KOLEGIJIMA NA KOJIMA SAM POSTALA JOŠ VIŠE SIGURNA U SVOJ POZIV.

ZAHVALJUJEM PROFESORICAMA ZRINKI JURIĆ I BLAŽENKI ŠIMUNOVIĆ NA USTUPLJENIM SATIMA ZA PROVEDBU MOJIH IDEJA U NASTAVI, KAO I NJIHOVIM UČENICIMA NA SURADNJI I POVRATNIM INFORMACIJAMA KOJE SU ME IZNENADILE, RAZVESELILE I OHRABRILE U MOJOJ NAMJERI.

VELIKO HVALA SVIM MOJIM KOLEGAMA I PRIJATELJIMA KOJI SU MOJE STUDENTSKE DANE U ZAGREBU, OSIJEKU I VINKOVCIMA UČINILI POSEBNIMA, PREPUNIMA DOŽIVLJAJA I USPOMENA.

NEIZMJERNO HVALA MOM MATEJU S KOJIM JE ŽIVOT UISTINU PJESMA NA BEZUVJETNOJ LJUBAVI I PODRŠCI.

NAJVIŠE ZAHVALJUJEM SVOJOJ OBITELJI, POSEBNO RODITELJIMA KOJI SU ME UČINILI ČOVJEKOM, OMOGUĆILI MI BEZBRIŽNO ŠKOLOVANJE, VJEROVALI U MENE I STRPLJIVO ME PRATILI NA STUDENTSKOM PUTU.

HVALA DRAGOM BOGU NA DARU ŽIVOTA! HVALA ŠTO NIKADA NE ODUSTAJE OD MENE!

Želiš li živjeti prosječnim životom - živi.
To uopće nije loše. Ako si pozvan na to.
No, osjetiš li u sebi neke druge melodije, melodije koje nisu od
"ovoga svijeta",
note koje je Skladatelj stavio u tebe...neku pjesmu koja se krije
duboko u tebi...otpjevaj je.
Možda će se mnogi smijati tvome glasu i neće htjeti plesati na
tvoj ritam..
Možda ćeš biti napaćen, ranjen, umoran... Možda ćeš dati život za
svoju pjesmu.
Ali kad dođeš Gore - i kažeš: "Evo me, Bože, ja sam pjevao",
Gospodin će odgovoriti: "Znam, plesao sam."

Sv. Ante

SAŽETAK

Raznim reformama godinama su se mijenjali pristupi poučavanju u svrhu traženja najboljih načina kojima bismo dobili motivirane, zadovoljne učenike željne istraživanja novih spoznaja. Različitim postupcima i metodama suvremena nastava nastoji posebno svakom učeniku pružiti ponešto iz okvira njegovih vlastitih interesa. Iako je u današnje doba vrlo teško interese učenika uklopiti kao motivaciju u obrazovanju, određeni podražaji bliskiji učenicima, kao što su to glazbeni podražaji kojima su inspirirane metode za nastavu književnosti koje su u fokusu ovoga rada, mogu uvelike pomoći u motiviranju i povećavanju zainteresiranosti učenika. Budući da glazba ima mnoge pozitivne učinke na čovjeka, poželjno je da je prisutna i u učionici. Ako su i nastavnikovi hobiji povezani s glazbom, nastavnik je kompetentan provoditi sve vrste aktivnosti u kojima će prožimati književnost i glazbu, a time može potaknuti zanesenost čijim se razvojem bavi pozitivna psihologija. Glazbu i književnost moguće je povezivati u ranoj i predškolskoj dobi, u razrednoj nastavi, u predmetnoj nastavi te u srednjoj školi, za što su predstavljeni konkretni primjeri. Rezultati anketa pokazali su razne reakcije učenika i studenata na korelaciju književnosti i glazbe, a te su reakcije, bez iznimke, imale pozitivan predznak.

Ključne riječi: književnost, glazba, korelacija, nastava književnosti, glazbene metode

Sadržaj

1. UVOD	1
2. POZITIVNI UČINCI GLAZBE.....	2
3. GLAZBA U UČIONICI.....	4
3.1. Instrumentalna glazba u učionici	4
3.2. Glazba i književnost	5
3.3. Pozitivna psihologija	9
4. GLAZBENE METODE U MLAĐOJ I PREDŠKOLSKOJ DOBI I U RAZREDNOJ NASTAVI	11
5. GLAZBENE METODE U NASTAVI KNJIŽEVNOSTI	17
5.1. Usporedba književnog predloška i uglazbljene verzije	17
5.1.1. Dragutin Tadijanović, <i>Dugo u noć, u zimsku bijelu noć</i>	17
5.1.2. <i>Biblija</i> – dijelovi iz Evanđelja i <i>Hvalospjev ljubavi</i>	21
5.1.3. Tin Ujević, <i>Uhapšen u svojoj magli (II)</i>	23
5.2. Klasična glazba kao pozadina u radu	25
5.3. Analiza i interpretacija teksta glazbenog predloška	26
5.3.1. Đorđe Balašević, <i>Namćor</i>	27
5.4. Prepoznavaj što više stilskih izražajnih sredstava	28
5.4.1. Gibonni, <i>Udica</i>	29
5.5. Uvođenje stilske figure sinestezije	32
5.6. Obrada umjetničko-povijesnog razdoblja kroz dvije umjetnosti.....	33
5.6.1. Romantizam u književnosti i glazbi.....	34
5.7. Usporedba klasične skladbe i lirske pjesme jednake teme	36
5.8. Na temelju zadane forme i klasične skladbe napiši istoimenu pjesmu.....	37
5.9. Uglazbljena pjesma o nekom dijelu grada.....	38
5.10. Zvučno-tekstna podloga – <i>soundtrack</i> za književno djelo	42
5.11. Književni CD.....	43
5.12. Stilske figure u glazbenim tekstovima.....	44
5.13. Glazbeni producent.....	46
6. ISTRAŽIVANJE STAVOVA STUDENATA O GLAZBI U NASTAVI KNJIŽEVNOSTI...	47
7. ZAKLJUČAK	53
8. LITERATURA.....	55

1. UVOD

Poznato je kako je motivacija učenika za učenje izazov koji brine učitelje diljem svijeta. S odmakom vremena i generacija, motivirati za učenje sve je teže, no motivacija je dio nastave presudan za daljnji tijek učenja, a time i uspjeha. Raznim reformama godinama su se mijenjali pristupi poučavanju u svrhu traženja najboljih načina kojima bismo dobili motivirane, zadovoljne učenike željne istraživanja novih spoznaja. Različitim postupcima i metodama suvremena nastava nastoji posebno svakom učeniku pružiti ponešto iz okvira njegovih vlastitih interesa. Reforme su tako dovele do nastave usmjerene na učenika koji aktivno sudjeluje u novim, kreativnim aktivnostima. Budući da se interesi učenika iz generacije u generaciju sve više svode na računala, mobilne uređaje, društvene mreže i računalne igre, vrlo je teško uklopiti te interese kao motivaciju u obrazovanju. Međutim, podražaji bliskiji učenicima, kao što su to glazbeni podražaji kojima su inspirirane metode za nastavu književnosti koje su u fokusu ovoga rada, mogu uvelike pomoći u motiviranju i povećavanju zainteresiranosti učenika. Budući da se danas često upravo kroz glazbu oblikuje cjeloviti osobni stil, glazba je umjetnost koja je vrlo bliska svima nama, pa tako i učenicima, a kada se dotakne nečega što je učenicima blisko, automatski se zadobiva njihovu pozornost, time ih se i motivira te je učenje uspješnije.

Motivacija za istraživanje teme u kojoj se prožimaju književnost i glazba proizlazi iz osobnih preferencija i umijeća te iz glazbenog iskustva koje obuhvaća sviranje, solo pjevanje, zbarsko pjevanje, vođenje zborova te vođenje glazbenih igraonica, a koje skupljam već dva desetljeća. *Glazba nas može dirnuti do suza, dovesti nas do stanja uzvišenosti, ona može dignuti na noge, pokrenuti masu i baciti je u trans* (2019: 8) – riječi su to Željke Horvat-Vukelje i Petre Heisinger kojima uvode u svoj priručnik *Pričom do glazbe*, a s kojima se u potpunosti slažem te smatram kako je glazba uistinu lijek za dušu čiji jezik razumije svaki čovjek.

Nakon uvodnih poglavlja o pozitivnim učincima glazbe te o prednostima glazbe u učionici u kojima će se sabrati relevantna stručna literatura pretežno iz područja metodike i glazbene pedagogije, ovaj će rad ponuditi prijedloge korelacijskih nastavnih metoda, primjere s nastave te rezultate anketa u kojima svoje stavove o njima iznose učenici i studenti. Cilj dakle nije dokazivati kako je obrada nastavnog sadržaja uspješnija uz glazbu jer se u istraživanje i krenulo s tom pretpostavkom. Cilj je na jednome mjestu ponuditi skup konkretnih ideja koje će, nadam se, poslužiti i drugim nastavnicima u nastavi književnosti.

2. POZITIVNI UČINCI GLAZBE

Tisućama godina unatrag glazba je prisutna u ljudskoj kulturi. Postoje razni dokazi koji potvrđuju prisutnost glazbe u najstarijim civilizacijama i njezinu ulogu u njima. Tako je riječ kojom su Egipćani označavali glazbu bila „radost“ (Laća, Pavković, 2005: 52), što je dokaz toga na koji su je način doživljavali. Prvi plesovi u povijesti čovječanstva sežu još u pradavna vremena kada nije postojala verbalna komunikacija. Čovjek se tada služio gestom kako bi izrazio svoje osjećaje – radosni ples plesao je nakon savladavanja opasne životinje, sveti ples plesao je kako bi stupio u vezu s nadnaravnim bićima, a zanimljivo je kako se i danas u nekim primitivnim zajednicama izvodi ples za dozivanje kiše (Laća, Pavković, 2005: 80). Prema navedenom, slobodno možemo reći kako je glazba stara koliko i čovjek.

Čak i prije rođenja, glazba može imati važnu ulogu u čovjekovu životu. Kao i nakon rođenja, glazba stvara osjećaj ugone te ima umirujući efekt i na fetus. Čar glazbe u tome je što i danas njome možemo izraziti svaki ljudski osjećaj, često i bolje nego riječima. Tako ćemo vrlo lako na najrazličitije načine opjevati ljubav, tugu, osjećaj pripadnosti, ponos, sreću, ali i ljutnju, neodobravanje i slično. Budući da se svi osjećaji lako izražavaju glazbom, ona je podloga i pratnja na svim važnim događanjima u životu čovjeka kao što su misna slavlja i ostali vjerski i religiozni obredi (vjenčanja, pogrebi...), rođendanska slavlja, sportska natjecanja, politička i vojna događanja (Dobrota, Ćurković, 2006: 105).

Priručnici o čovjekovoj nutrini, upoznavanju sebe i drugih, nerijetko sadržavaju dio u kojemu se opisuje kako se glazbom boriti protiv stresa. Tako je u knjizi *Putokazi za bolji život* Lidije Pehar i Vehabije Peksin opisan proces 20-minutne „zvučne kupke“ gdje se predlaže puštanje opuštajuće glazbe, zauzimanje udobnog ležećeg položaja, koncentracija na produblјivanje i usporavanje disanja te obraćanje pozornosti na tišinu među notama kako ne bi došlo do analiziranja glazbe. Također, kao izvrstan način za otklanjanje stresa navodi se kombinacija vježbe, vizualizacije i glazbe, što se može postići šetnjom uz disanje u skladu s glazbom (Pehar, Peksin, 2015: 181).

U novije vrijeme glazba se sve više proučava i u medicinskom kontekstu te primjenjuje u terapijske svrhe. Međutim, ova ideja seže još od biblijskog doba kada je David, u nedostatku Prozaca, ublažavao depresiju kralja Šaula svirajući harfu. Istraživanje o utjecaju zadovoljstva na ljudski imunitet uključilo je dakako i glazbu, a došlo se do zaključka kako je ljudima koji su 30 min slušali neutralnu, novokomponiranu glazbu u duru značajno skočila razina imunoglobulina A, nakon nekog vremena ta se razina spustila do početne, ali tijekom ostatka dana nije padala ispod

početne razine. Za razliku od njih, ljudima koji su 30 min slušali tišinu razina imunoglobulina A nakon pokusa ostala je nepromijenjena, a nakon nekog vremena počela je padati (Charnetski, Brennan, 2008: 69, 72). Tako možemo reći kako glazba uistinu značajno utječe na naš imunitet. U članku *Uloga glazbe u ljudskom razvoju te primjena muzikoterapije u defektologiji* muzikoterapija definira se kao *utemeljena zdravstvena djelatnost koja koristi glazbu i glazbeno povezane strategije u postizanju specifičnih neglazbenih ciljeva na području fizičkih, psiholoških i socijalnih potreba unutar terapijskog procesa* (Gazibara, Živković, 2010: 59¹). Prva hrvatska sveučilišna specijalistica muzikoterapije Marina Hojsak glazbu opisuje sljedećim riječima:

Glazba je moćan medij. Djeluje na nas i kada toga nismo svjesni. U mozgu ne postoji određeni centar za glazbu, nego se za vrijeme aktivnog slušanja ili muziciranja aktiviraju brojni centri u našem mozgu. Glazba je jezik kojim govorimo, a da nam za to nisu potrebne riječi. Glazbu većina ljudi razumije i osjeća bez ikakvog predznanja.²

Nije stoga neobično kako je glazba prisutna, čak samorazumljiva i u odgojno-obrazovnom sustavu. Budući da pomaže u regulaciji čovjekovih fizioloških procesa, ali i psihičkih stanja i emocija, glazba pomaže i u olakšavanju rada, potiče rad (plesovi i pjesme olakšavali su rad beračima riže u Japanu (Laća, Pavković, 2005: 80), a primjer su iz dječje književnosti patuljci iz *Snjeguljice* koji pjevajući idu na posao i dolaze s posla) te je prisutna u poučavanju (uglazbljena abeceda, pravila ponašanja u prometu, karakteristike određenog godišnjeg doba...) i izvan predmeta Glazbena kultura. Ovo djelovanje na fiziologiju i psihičku može se detaljnije proučiti kroz biološku prizmu, a za nas su dovoljne činjenice kako glazba, osim na emocije, ima utjecaj na dišni sustav, ritam srca, stav tijela te mentalne slike slušatelja. Ti su nam učinci važni za nastavu zato što mogu drastično promijeniti složeno raspoloženje, stanje i fiziologiju osobe (Jensen, 2003: 221).

***Sasvim jednostavno, glazba je dobra za vas – fizički, emotivno i duhovno.
To može ojačati um, osloboditi kreativni duh i,
čudesno, čak i ozdraviti tijelo.***

Don Campbell, „Mozart efekt“

¹ Unutar članka citirano prema: Bevanda, 2008. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/303544>

² Dostupno na: <http://www.glas-slavonije.hr/kolumna/59/5950/Hojsak-Terapeutov-je-glas-najvazniji-instrument-u-muzikoterapiji>

3. GLAZBA U UČIONICI

Eric Jensen u svojoj knjizi *Super-nastava*, objavljenoj 1995. godine, jedno cijelo poglavlje posvetio je temi glazbe u učenju. Vidimo stoga kako je još 90-ih godina upotreba glazbe u nastavi bila odlika uspješne, super-nastave. Naveo je kako opće pozitivne učinke glazbe treba iskoristiti u učionici: *Evo ključa: kada promijenite stanje slušatelja, dobijete izravan pristup promjenama stanja. To znači da glazba može promijeniti ponašanje vaših učenika* (Jensen, 2003: 221). U novije vrijeme istraživanja su pokazala kako pozitivan učinak glazbe u odgojno-obrazovnom procesu nije samo pretpostavka. Glazbom se u učionicu može unijeti posebna energija, može poslužiti samo kao pomoćno sredstvo u raspoređivanju učenika po grupama, a može biti i snažna motivacija koja potiče oluju ideja vezanu uz neki pojam ili temu. Glazba stvara opuštenu atmosferu, poveznica je i među samim učenicima, ali i učenicima i nastavnicima. Tako pomaže i u razvoju međuljudskih odnosa, potiče timski duh i zabavan rad te nadahnjuje učenike (Jensen, 2003: 222). *Mala knjiga glazbe za učionicu* Nine Jackson sadrži rezultate opsežnih istraživanja reakcija na glazbu u učionici, a oni bi se mogli sažeti u zaključak kako glazba povećava kakvoću i kvantitet učenja, ali i kako zbog nje i ponašanje djece postaje mnogo bolje. Promišljeno i efektivno doziranje glazbe od velike je koristi u nastavi, a u ovoj se knjizi detaljno objašnjavaju načini pravilnoga doziranja (2009: VII).

3.1. Instrumentalna glazba u učionici

Jensen navodi brojne razloge zbog kojih bi svaki nastavnik trebao uvrstiti glazbu u svoj nastavnički rad, ali i ističe kako je potrebno pomno odabrati vrstu glazbe prema cilju koji želimo postići. Iako ne treba biti glazbeno obrazovan kako bi uz pomoć glazbe postizao velike rezultate u učionici, važno je znati kako na učenike utječe ritam nekog glazbenog djela. Budući da ritam glazbe utječe na ritam disanja i srca, na dvije glavne odrednice raspoloženja, stanja i osjećaja, važno je znati kakav glazbeni tempo odgovara određenoj nastavnoj aktivnosti. Jensen se najviše osvrće na instrumentalnu glazbu, navodeći kako je instrumentalna glazba najčešći odabir u nastavi jer može biti pozadina svakoj vrsti aktivnosti (2003: 223). Jednu takvu vrstu čine skladatelji klasične glazbe koji su najbolji odabir za aktivno izlaganje određene teme (2003: 224). Pojedine skladatelje klasične glazbe kao što su Mozart, Beethoven, Rahmanjinov ili Rossini preporučuje se slušati u pozadini svakog mentalnog rada jer upravo ti zvuci povećavaju koncentraciju, a povećanjem koncentracije povećava se i produktivnost apstraktnog zaključivanja te se lakše rješavaju mentalni zadaci. Klasična glazba filtrira ometajuće faktore, što je posebno važno za današnje generacije.

Osim klasične glazbe, Jensen predlaže i druge glazbene žanrove pri odabiru primjera za nastavu. Ukoliko je cilj meditacija, zamišljanje i opuštanje, naš bi odabir trebao biti glazba od 40 do 60 doba po minuti, što čini spori tempo. Prijedlozi su za ovu skupinu *new age* glazbenici, ali i glazba iz prirode te zvukovi iz okoline (2003: 224, 227). Ako je cilj pak usmjeravanje pozornosti učenika, potrebno je odabrati glazbu od 60 do 70 doba po minuti, što čini umjereni tempo. Tu ponovno dolazimo do klasične glazbe koju možemo koristiti kao pozadinsku glazbu, a Jensen prije svega predlaže barokne skladatelje. Oni uključuju Bacha, Corellija, Vivaldija, Handela, Fauscha, Tartinija, Albinonija i Pachelbela (2003: 224, 227), no o klasičnoj glazbi kao pozadini u radu će biti rečeno nešto više u poglavlju s konkretnim primjerima metoda.

Ako provodimo neku aktivnost visoke energije, rješavamo problemske zadatke, radimo prijelaze aktivnosti ili pauze, trebali bismo birati glazbu brzog tempa, glazbu od 70 do 120 doba po minuti. Ovdje Jensen predlaže instrumentalne melodije koje su bile popularne u njegovo doba. Takvi se primjeri, dakako, mogu mijenjati ovisno o vremenu u kojemu živimo, no neke skladbe, kao što je to primjerice tema iz filma *Ratovi zvijezda*, uvijek su prepoznatljive i popularne. Jensen također objašnjava kako se možemo služiti i specijalnim efektima koji poručuju kako treba požuriti, usporiti, zabaviti se, steći samopouzdanje i slično (2003: 224, 225, 227). Nina Jackson navodi kako teorija o tome da *zvučni valovi potiču moždane valove* i pomažu u rješavanju problema vrijedi onda kada biramo upravo glazbu bržeg tempa, jasno izložimo problem i naznačimo u kojem se obliku trebaju prezentirati rješenja, zatim na 30 sekundi pustimo glazbeni isječak dok učenici samo razmišljaju o zadatku te, konačno, pustimo cjelovitu skladbu dok učenici rade na problemu (2009: 17). Jackson ističe kako je važno da učenici dobro upoznaju pojedine skladbe jer će ih njihovo opetovano slušanje podsjetiti na neke stare ideje te će tako s lakoćom moći pristupati vlastitim krativnim sposobnostima (2009: 11). Pokraj instrumentalnih primjera, i Jensen i Jackson predlažu i uključivanje živahnih popularnih pjesama koje imaju zabavan i energičan ritam te pozitivne stihove. Ova je skupina također vrlo široka i primjena unutar nje ovisi o tome želimo li samo podići atmosferu u učionici i potaknuti učenike na aktivniji rad ili pak pjesmu i temom želimo povezati s temom nastavne jedinice. Povezivanjem tema dolazimo do konkretnog prožimanja glazbene i književne umjetnosti.

3.2. Glazba i književnost

Kada se god u metodičkom kontekstu dotaknemo termina „povezivanje“, „prožimanje“, „integracija“ i slično, riječ je o unutarpredmetnim ili međupredmetnim korelacijama. Razvojem

suvremene nastave korelacijsko-integracijski metodički sustav postao je zastupljeniji način poučavanja. Iako povezivati možemo brojne informacije, lekcije i predmete, povezivanje više različitih umjetnosti od iznimne je važnosti zbog njihovog snažnog međusobnog utjecaja tijekom povijesti. Ovdje na poseban način možemo izdvojiti glazbu koja je tijekom cijele povijesti čovječanstva bila na neki način vezana uz riječ, osobito uz pjesničku riječ. Raznoslojni značenjski aspekti odnosa glazbe i književnosti sežu od idiomatskih oblika *poesia per musica*, kao što su humanistička latinska oda ili kasnobarokni nabožni napjevi, pa sve do pojava gdje su se neke glazbene vrste razvile upravo iz susreta riječi i glazbe, kao što su to libreto, oratorij, kantata, opera, teatar (Stipčević, 2006: 7).

Iako literatura koja se bavi korelacijom glazbene i književne umjetnosti nije naročito brojna, neke vrijedne i opsežne studije nastale su upravo na temelju navedenoga povezivanja. Viktor Žmegač tako u svojoj knjizi *Književnost i glazba* simetričnim pristupom prvo analizira skladatelje koji su inspiraciju za svoje skladbe pronašli u temama i likovima književnih djela, a zatim književna djela koja teže za tim da riječ izrazi glazbene sadržaje. Predstavljeno je time dvosmjerno gibanje u kojemu *glazba želi da u njoj odjekne književna misao, a književnost se trsi da izrazi doživljaje organiziranoga zvuka* (2003: 8). Iako vrlo detaljna, ova analiza obuhvaća isključivo instrumentalnu glazbu, dakle, izostavljen je cijeli spektar vokalne, scenske i koncertne glazbe. U svom uvodu Žmegač navodi kako je *premoć glazbeno-književnog privlačenja u tome što ono ostvaruje sinteze kojima je doista nemoguće odrediti granice, ni po vrijednosti, ni po broju te kako bi iole sustavan prikaz toliko raznovrsnoga korpusa bio predmet priručnika enciklopedijske naravi* (2003: 7).

U današnje vrijeme u hrvatskoj je glazbi sve više uglazbljene poezije čime se stvara izravna veza između književnoga i glazbenoga izraza. Na taj način dobivamo umjetnička djela još višega stupnja kvalitete jer ono što glazba ne može sama opisati popunjavaju riječi, dok one osjećaje koje riječi ne mogu prenijeti prenosi glazba. Neki su od poznatijih primjera Matoševa pjesma *Utjeha kose* koju je uglazbio Hrvoje Hegedušić, a otpjevao i sastav Hladno pivo; Ujevićeve pjesme: *Odlazak* koju je uglazbio Arsen Dedić, *Uhapšen u svojoj magli* Antona Šuljića, *Zelenu granu s tugom žuta voća* Zdenka Runjića koju pjeva Oliver Dragojević te *Notturmo* Sare Renar; zatim *Dugo u noć, u zimsku bijelu noć* Dragutina Tadijanovića koju je također Hegedušić uglazbio; nekoliko pjesama koje je uglazbio Ibrica Jusić: *Cesarićeve Trubač sa Seine* i *Balada iz predgrađa* te Paljetkova pjesma *U svakom slučaju te volim* i mnoge druge.

Osim toga, zahvaljujući upravo glazbi, neki su tekstovi, pisani ponajprije radi uglazbljivanja, zadobili posebnu pozornost te su analizirani i vrednovani na jednakoj razini kao i sva poezija. Takve primjere nalazimo u čitankama, pa i u udžbenicima za jezik. Jedan od njih nalazi se u Profilovoj čitanci *Sedmica* iz 2020. godine gdje je jedna od najljepših hrvatskih renesansnih pjesama, Lucićeva *Jur nijedna na svit vila*, stavljena u paralelu s Gibonijevom pjesmom *Cesarica* te je predviđena usporedna analiza.³ U čitanci Školske knjige *Snaga riječi 7* (Šojat, 2021: 218) nalazi se tekst TBF-ove pjesme *Lud za njom*, a pod temom „Identitet i multikulturalnost“ u *Hrvatskoj čitanci 5* izdavača Ljevak tekst je navijačke pjesme *Igraj, moja Hrvatska* koju su napisali Marko Novosel, Bojan Šalomon Shalla i Ante Pecotić.⁴ U Profilovoj *Šestici* uz pjesmu Grigora Viteza *Pjesma za svu djecu svijeta* priložen je ulomak pjesme Arsena Dedića *Kad bi svi ljudi na svijetu* te se traži usporedba motiva i rasprava o temi.⁵ Profil Klett tekst popularne pjesme uvrštava i u osmom razredu, ali ovoga puta u jezičnom udžbeniku *Hrvatski za 8* gdje je na početku teme „Sinonimi, antonimi i pleonazmi“ pjesma *Mali krug velikih ljudi* koju je napisao Ivan Dečak, a izveo Massimo.⁶ Još jedan primjer u kojemu je tekst popularne pjesme na početku jezične teme nalazi se u nešto starijem udžbeniku Školske knjige *Kocka vedrine 8 (2. dio)* (Jurić Stanković, Šimić, Šodan, 2013: 72) gdje je Gibonijeva pjesma *Ej, vapore* polazni tekst teme „Čakavsko narječje“. Tijekom nastave na daljinu jednu od videolekcija za osmi razred snimila je profesorica Željka Kalabek na temu „Sačuvajmo od zaborava, Pjesme o Zagrebu“. Unutar teme sluša se pjesma Jadranka Črnka *Zagrebačkim ulicama*, detaljnije se obrađuje tekst pjesme *Malena* grupe Pips, Chips & Videoclips koju je napisao Dubravko Ivaniš Ripper, a dodatno se navode i još mnoge popularne pjesme o Zagrebu.⁷

Ako izađemo iz okvira prethodno navedenih pjesama, primjer nešto slobodnijega povezivanja glazbena su djela čiji su tekstovi inspirirani određenim književnim djelima pa na novi način tematiziraju iste probleme ili u njima motivi iz književnih djela imaju ulogu usporedbe i ostalih intertekstualnih ukrašavanja. U hrvatskoj glazbi ističe se poznati zagrebački sastav Prljavo kazalište čiji je član Jasenko Houra napisao pjesmu *Kao što kaže Marija Jurić Zagorka*, a u čak tri njihove pjesme spominju se slavni Romeo i Julija: *Heroj ulice*, *Korak od sna* i *Ma kog me Boga za tebe pitaju*. Citat iz Shakespeareovog *Hamleta* „Ima nešto trulo u državi Danskoj“ preuzet je u više tekstova popularnih pjesama pa tako i u pjesmi *Svi marš na ples Bijelog dugmeta*, a „suze

³ Dostupno na: <https://www.profil-klett.hr/sites/default/files/flip/11498/#p=4>, str. 202.

⁴ Dostupno na: <https://hr.izzi.digital/DOS/37573/48522.html>, 56. str.

⁵ Dostupno na: <https://www.profil-klett.hr/sites/default/files/flip/11353/#p=16>, str. 14.

⁶ Dostupno na: <https://www.profil-klett.hr/sites/default/files/flip/16259/#p=18>, str. 16.

⁷ Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=5Ol1wgSIGV4>

sina razmetnoga“ poslužile su kao metafora u pjesmi *Goli i bos* grupe Elemental. Sanin Karamehmedović basist je i tekstopisac grupe Silente, a budući da je i kroatist, nije neobično što piše vrhunske tekstove od kojih neki sadrže aluzije na književnost, kao što je slučaj u pjesmi *Morski ljudi, morske žene* gdje je lirski subjekt ženskoga roda „dočekala tri Godota“. Također, jedna od zanimljivosti informacija je kako je njihova prva pjesma *Terca na tišinu* nastala upravo na kolegiju profesorice Julijane Matanović.⁸

U svjetskoj glazbi nebrojeno je mnogo pjesama koje su inspirirane književnošću, a jedan od primjera svima je poznata pjesma *Bohemian Rhapsody* grupe Queen inspirirana romanom *Stranac* Alberta Camusa. Ovaj je roman poslužio kao temelj i grupi Titus Andronicus za njihovu pjesmu *Albert Camus*, ali i grupi The Cure za pjesmu *Killing an Arab*, o čemu u svojoj knjizi eseja piše Andrija Škare: *Da, ovo zaista jest pjesma o „Strancu“, a ne neki jeftini rasistički pamflet ili oda bezumnom nasilju (...). Ono što je čini posebnom, značajnom i vrlo upotrebljivom čak i u srednjoškolskoj nastavi jest što jako lijepo sažima i objašnjava egzistencijalističku filozofiju, do one razine koliko je to jedna obična pop pjesma u stanju. Ili mrvicu iznad te razine* (2016: 16). Sličnu priču dijeli i pjesma *Sympathy for the Devil* slavnih Stonesa za čiji je nastanak zaslužan Bulgakovljev roman *Majstor i Margarita. Sto godina samoće*, roman nobelovca Marqueza, poslužio je kao temelj za pjesmu *Banano Co* grupe Radiohead, a pjesma *How beautiful you are* The Curea prepjev je Baudelaireove pjesme iz zbirke „Spleen Pariza“. Pjesme čiji su tekstovi utemeljeni na Svetom pismu možemo pronaći i izvan okvira duhovne glazbe i nabožnih napjeva, a poznati je primjer Cohenova pjesma *Hallelujah*.⁹ Svi se ovi primjeri mogu upotrijebiti u nastavi književnosti pri proučavanju uloge književnih motiva u njima.

Prema prethodnoj analizi i pregledu možemo zaključiti kako je povezivanje glazbe i književnosti ne samo opravdano nego i poželjno i potrebno. Glazbena i književna djela dijele mnoge motive i izražajna sredstva koji se na puno dubljoj razini mogu obraditi ako ih promatramo usporedno iz kuta obaju umjetnosti. Kata Lučić ističe važnost povezivanja književnosti i glazbe, ali i slike posebno za mlađe učenike: *Glazba se prožima, ostvaruje u međudjelovanju s riječju i slikom jer se zapažanje i izražavanje mlađih učenika razvijaju gotovo istodobno* (2005: 194). Lučić se iscrpno bavi proučavanjem utjecaja spajanja riječi, slike i glazbe te predstavlja novo rješenje, primjerenije učenikovim, ali i nastavnikovim sposobnostima. Napušta raspored nastavnih predmeta i vremensku jedinicu nastavnoga sata te uspostavlja model utemeljen na tematskim

⁸ Prema: <https://knjizevne-kriticarije.com/2020/08/14/knjizevnost-i-glazba-tko-ceka-godota-silente-ili-vladimir-i-estragon/>

⁹ Prema: <http://www.perun.hr/glazba-i-knjizevnost-top-20>

sadržajima koji se međusobno prožimaju i čine cjelinu (2005: 6). Lučić naglašava kako učenik cjelovito doživljava svijet te da se iz toga razloga u njihovom metodičkom modelu glazbu razmatra zajedno s riječju i slikom: *Glazba je u našim modelima stalno prisutna, potiče doživljaj, stvara ugodno ozračje, potiče emocije, izdvaja se samostalno i povezuje s drugim izražajnim sredstvima – riječju, slikom, ali i pokretom kada učenik proširuje svoje izražajne mogućnosti* (2005: 192). Iako je već rečeno kako nastavnik ne mora biti glazbeno obrazovan kako bi uspješno povezivao književnost i glazbu, no ako to ipak jest, svoje znanje, talente i vještine može upotrijebiti tako da učenicima pruži uvijek nešto novo, drugačije, pa i neočekivano i iznenađujuće.

3.3. Pozitivna psihologija

Pogledajmo odrednice pozitivne psihologije prema istraživanjima hrvatske psihologinje Vlaste Vizek Vidović i suradnika. Kako navode, pozitivna psihologija istražuje što ljudi rade dobro i kako to uspijevaju učiniti, bilo da se radi o njima, njihovim obiteljima, bilo zajednici u kojoj žive. Ona ne zagovara da moramo stalno misliti pozitivno i stalno biti sretni, kao što se to u javnosti često čuje, nego se bavi faktorima koji omogućuju pojedincima, obiteljima i zajednicama da se razvijaju i optimalno funkcioniraju. Dakle, usmjerena je na psihološke dobrobiti kao što su pozitivna iskustva i pozitivne emocije, individualne razlike u ljudskim snagama i vrlinama, pozitivne institucije i sve ono što život čini vrijednim življenja (2014: 510). Kada su u pitanju pozitivne emocije u školi, bez obzira na starije pretpostavke kako obrazovanje i sreća ne idu zajedno, na temelju mnogih istraživanja može se zaključiti kako su sretni ljudi rijetko zločesti, nasilni i okrutni te da djeca bolje uče kada su sretna. Također, činjenica je kako raspoloženi ljudi bolje misle jer je u tom stanju njihov stil razmišljanja kreativniji, fleksibilniji i otvoreniji. U stanju pozitivnih emocija ljudi brže i efikasnije rješavaju probleme i donose odluke u važnim životnim situacijama (2014: 514). Prema tome, pozitivne emocije poboljšavaju kognitivnu aktivnost te uvelike pomažu učenicima u svim procesima obrazovanja.

Kako smo već izveli zaključke o pozitivnom utjecaju glazbe na motivaciju i raspoloženje učenika općenito, prema tome možemo zaključiti i kako je glazba izravno povezana s pozitivnim emocijama kojima se bavi pozitivna psihologija. Kako je jedan od programa pozitivne psihologije program razvoja zanesenosti, doživljaja koji nastupa kada se bavimo aktivnošću koja je izazovna, zahtijeva kompletnu koncentraciju te smo za nju intrinzično motivirani (2014: 527), možemo pretpostaviti kako upravo glazba može potaknuti tu zanesenost svojim efektima čuđenja, zadivljenosti i iznenađenja. Upravo efekte čuđenja i iznenađenja nastavnik može izazvati na

primjer tako da, umjesto puštanja glazbenog primjera, sam bude izvođač te pjesmu otpjeva. Jasno je kako se ovakav postupak ne može očekivati od nastavnika, ali može potaknuti na neki nastavnikov potez koji nije uobičajen, koji učenici nikako ne očekuju i s kojim bi bez sumnje pridobio pozornost cijeloga razreda upravo zbog efekta iznenađenja do kojega dovode postupci potpuno drukčiji od aktivnosti klasične nastave. Uglazbljivanje nekog teksta ili sastavljanje teksta na poznatu melodiju izazvat će zadivljenost i iznenađenost i kod učenika međusobno. Načina je nebrojeno mnogo, nastavnik se samo treba prepustiti mašti i kreativnosti te oslušivati što je njegovom razredu u određenom trenutku potrebno.

4. GLAZBENE METODE U MLADOJ I PREDŠKOLSKOJ DOBI I U RAZREDNOJ NASTAVI

Budući da je glazba sveprisutna u našim životima te da su njene dobrobiti iskoristive i u poučavanju djece, glazbene metode možemo primjenjivati već od najmlađe vrtićke dobi. Najmlađa djeca u glazbenom će polju najbolje učiti kroz pjevanje pjesama koje, osim značenja za muzički odgoj, imaju veliku općedogojnu vrijednost. Tako raspoloženje pjesme utječe na raspoloženje djece tijekom obavljanja različitih zadataka, a poučni tekstovi proširuju znanja i iskustva djece na području prirode, društvene okoline, materinskog jezika te stoga doprinose intelektualnom razvoju djeteta i utječu na formiranje njegovih moralnih osobina (Manasteriotti, 1978: 5). Iako dječja percepcija zahtijeva što jednostavnije tekstove pjesama, to ne znači kako tekstovi ne trebaju biti kvalitetni. Djeca predškolske dobi melodiju će pjesme vezati za tekst i određeni pokret, a to spajanje čini igre s pjevanjem čiji tekstovi moraju biti razumljivi i pružati takve situacije u igri koje djeca mogu shvatiti. Na taj će im način tekst poticati i fantaziju (1978: 70). U ovoj se dobi nerijetko zanemaruje slušanje glazbe, ponajviše zbog nedostatka znanja o važnosti slušne percepcije djeteta koje je emocionalnim odazivom i akustično-intelektualnim naporom sposobno upoznati glazbene izražajne elemente, prepoznati ih, slušno ih pratiti i razlikovati (Sam, 1998: 47). Ostvarenje glazbenoga doživljaja dijete nam pokazuje svojim vanjskim aktivnostima: širom otvorenim očima, otvorenim ustima, ubrzanim disanjem, živošću pogleda ili postupnim smirenjem (1998: 48). Ove se dječje reakcije mogu usmjeriti u opisivanje doživljaja, poticanje mašte, pričanje priča i razvoj komunikacijskih vještina.

Konkretno povezivanje priče i glazbe ponudio je već spomenuti priručnik *Pričom do glazbe* kojim autorice, doduše jednosmjernim pristupom, smještaju priču kao polazište u glazbenom odgoju i obrazovanju djece mlađe i predškolske dobi. Uvidom u priručnik dolazimo do zaključka kako se njegov cilj – pokazivanje *kako se pričanjem priča na emocionalno logičan i posve prirodan način može postići da djeca zavole klasičnu glazbu, da žele o njoj učiti i da je žele slušati* (Horvat-Vukelja, Heisinger, 2019: 9) – može upotrijebiti i u suprotnom smjeru, odnosno kako se glazbenim temama pričanje priča te komunikacijske i govorne vježbe mogu učiniti privlačnijima i bližima djeci. Autorice navode mnoge dobrobiti priča naglašavajući kako je posebno današnjem djetetu, preplavljenom raznoraznim informacijama i mogućnostima, zapljusnutom svakovrsnom ponudom, više nego ikada potrebna mirna struktura kao pouzdan oslonac, što mu daje priča sa svojom čvrstom konstrukcijom, posebno istaknutom u bajkama (2019: 10). Priča nudi doživljaj koji dijete može proživjeti i iz udobnog naslonjača, a ne treba se zaboraviti kako se upravo ono doživljeno najlakše nauči i najbolje pamti. Uz konkretne upute u strategije pričanja priče priručnik

obiluje primjerima konkretnih priča kojima se djecu upoznaje s osnovnim pojmovima glazbene teorije. Tako su se u jednom svijetu iz mašte spojile uspinjača i crtovlje s tonovima C-dur ljestvice, neobična kuća s crtama i prazninama te ključ pomoću kojega su se note smjestile u kući, skakutavi Staccato i klizajući Legato i mnogi drugi glazbeni likovi. Uz svaku priču nalaze se upute kako ih pratiti pokretima i rekvizitima.

Pričama i anegdotama iz djetinjstva velikih skladatelja možda možemo najbolje održati interdisciplinarnu lekciju tijekom koje će djeca bolje doživjeti postojanje određenoga skladatelja, osvijestiti si njegovu važnost, povezati lik i djelo skladatelja te izraziti se o naučenome prepričavanjem, crtanjem, analiziranjem. Za opipljiviji primjer, slijedi priča prenesena u cijelosti:

Putovanja mladog Bacha

Kad mu je bilo otprilike 14 godina, Bach je odlučio otići u veliki grad i učiti za glazbenika. Taj je grad od njegova gradića bio udaljen 200 milja (gotovo kao danas autocestom od Zagreba do Splita). Na put je krenuo s prijateljem. Nisu imali novca, samo zavežljaj s malo sira i kruha. Hodali su danima. Noćili bi na sijenu u stajama, pokraj kravica i volova, a za hranu su znali zaraditi tako što bi Bach zamolio da mu svirači iz seoske gostionice dadu violinu i onda bi svirao tako dobro i tako veselo, da bi gazda njemu i prijatelju dao besplatno večeru, samo neka još svira.

Bach je tijekom života mnogo i često putovao – kad se selio ili kad je htio otići na koncert istaknutog orguljaša. U djetinjstvu i mladosti putovao je pješice, svladavajući velike udaljenosti, a kad je počeo dobro zarađivati, putovao je kočijom. (2019: 31)

Tijekom pričanja ove priče o Bachu, bilo bi dobro u pozadini tiho pustiti neki Bachov koncert za violinu i orkestar. Potrebno je da se pripovjedač uživi u pripovijedanje kako bi si djeca stvarala što jasnije slike o onome što čuju. Nakon što je priča ispričana, treba uslijediti kratka stanka za sabiranje dojmova. Djecu možemo potaknuti na izražavanje svoga mišljenja o onome što su čuli, ali i na to da upotrijebe maštu te priču nadopune nekom svojom idejom. Na temelju priče zadanom tehnikom mogu nacrtati crtež, a razgovor o skladbi iz pozadine može se usmjeriti na ideje o tome kako je prepričana anegdota mogla utjecati na određeni dio skladbe.

Sastavni dio opera i baleta konkretna je radnja pa se ona može detaljno i točno prepričati te oblikovati na djeci primjeren način. S jednom od Mozartovih najpoznatijih opera, s operom *Čarobna frula*, djeca će se zasigurno susresti tijekom školovanja, a prvi takav susret možemo im pružiti i u predškolskoj dobi. Slijedi jedan od prizora opisanih u priručniku *Pričom do glazbe*:

Wolfgang Amadeus Mozart: „Čarobna frula“

Slika noćnog mjeseca na kojem stoji Kraljica noći

Jedan od najvažnijih likova u ovoj priči je Kraljica noći. Želi da sve bude po njenu, a nije dobra. Htjela bi da i drugi budu zli kao ona, pa je spremna na svakakve laži, podvale, otmice.

(...)

Ponovno slika hrama

Opasni sluga otkriva da je princeza Pamina pobjegla i kreće u potjeru za njom. Ulovi je, zajedno s Papagenom, ali Papageno zazvoni čarobnim zvončićima i sluga istog trenutka nestane. No pojavljuje se netko drugi – mudrac Sarastro. Sada se vidi da on nije zločest (kako su ga predstavljale dvorske dame Kraljice noći), i da zapravo želi dobro princezi Paminu i da ju je zato bio oteo od zločeste Kraljice noći. Baš u taj čas pojavljuje se sluga vodeći zarobljenog princa Tamina. No Sarastro otjera zločestog slugu, a Paminu, Tamina i Papagena skloni u hram.

Dolazi Kraljica noći u pratnji svojih dvorskih dama i zločestog slugu. Žele prodrijeti u hram i oteti zarobljenike. No iznenada se podiže oluja, pukne grom i pretvori u dim sve zločeste – Kraljicu noći, dvorske dame i slugu. Princ Tamino i princeza Pamina vjenčaju se, ali vjenča se još netko. Naime, spašavajući princezu Paminu, Papageno je u šumi naišao na biće slično sebi – na Papagenu. Zaljubili su se jedno u drugo i tako priča sretno završava dvostrukim vjenčanjem. (2019: 53, 54)

Jasno je kako je ovo krajnje pojednostavljena verzija priče, budući da je *Čarobna frula* vrlo složeno djelo. Autorice napominju kako je za djecu najvažnije da su se dobri izvukli iz nevolja i pobijedili, a da su zli kažnjeni (2019: 55). Tako je djeci približena cjelovita opera, a istaknute su najvažnije pouke koje utječu na dječje moralno prosuđivanje. Slušanje priče i slušanje opere, posebno *Arije Kraljice noći*, može se, dakako, upotpuniti i crtanjem lika Kraljice noći kako bi djeca izrazila i svoj vizualni doživljaj.

Željka Horvat-Vukelja u priručnik je uvrstila i izbor iz svojih glazbokaza – glazbeno-scenskih malih formi, nastalih *iz potrebe da se stvori formula za sretan spoj glazbenog i scenskog skupnog nastupa djece kao izvedbena točka na javnom koncertu* (2019: 69). Dani se primjeri svakako mogu uvrstiti primjerice kao projekt razredne nastave u kojemu učiteljica i njeni učenici mogu spojiti umijeće usmenoga izražavanja, baratanje glazbenim i povijesnim činjenicama, kreativnost u pripremi pozornice i kostima te elemente mnogih drugih područja koje jedan glazbokaz obuhvaća. Jedan je od priloženih glazbokaza *Kako je nastala „Tiha noć“*, a može biti odličan primjer za božićnu priredbu.

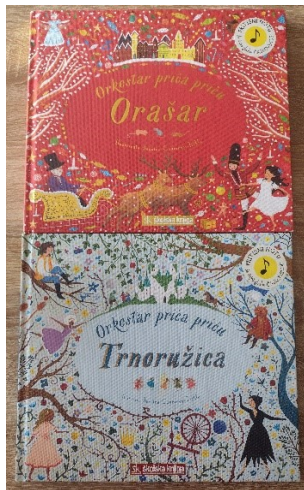
Rzredna nastava nudi slobodniju organizaciju vremena jer tu je većinom prisutan samo jedan nastavnik. Upravo je zbog toga moguće provesti već spomenuti metodički model Kate Lučić. Prema takvom modelu vizualno-likovne, jezične i glazbene metode i aktivnosti *prilagođuju se*

nastavnoj situaciji međusobnim prožimanjem, što omogućuje njihovo istodobno povezivanje u nastavnom procesu te slobodu izražavanja učenika (Lučić, 2005: 201). Slijedi prikaz organizacije jednoga nastavnog dana prema navedenom metodičkom modelu u 2. razredu, preuzet u cijelosti (Lučić, 2005: 210):

Nastavna tema: Uskrs			
Trajanje nastavnih situacija	Nastavno područje	Tijek nastavnih situacija	Aktivnosti učenika, socijalni oblici i učenikove vrste govora
3 – 5 min	glazbena kultura	pjevanje pjesme <i>Zeko moj</i>	zajedničko pjevanje; frontalni oblik; glazba i pokret
15 – 20 min	jezično izražavanje	Kakav je zeko?	opisivanje; frontalni ili individualni oblik; riječ ili slika
2 – 3 min	glazbena kultura	Glazba priča	aktivno slušanje; frontalni oblik; glazba
10 – 15 min	likovna kultura	Glazba je „naslikala“	izražavanje doživljaja; individualni oblik; slika, riječ
3 – 5 min	književnost	<i>Zaboravljivi zeko</i>	usmjereno slušanje; frontalni oblik
4 – 5 min	jezično izražavanje	Zeko i koka	izražavanje dojmova; frontalni ili individualni oblik; riječ ili slika
15 min	likovna kultura	Darujem ti ljubav prijatelju/prijateljice	slikanje oblikovanoga glinamola; individualni oblik; slika
odmor 10 min			
15 – 20 min	jezično izražavanje	Slike pričaju	pismeno izražavanje; frontalni i skupni oblik; riječ
5 min	likovna kultura	To je najbolje što mogu	dovršavanje pisanica; individualni oblik; slika
3 – 4 min	književnost	Uskrs – proslava Isusova uskrsnuća	usmjereno slušanje i izražavanje dojmova; frontalni oblik; riječ
20 min	književnost	Razgovaram s književnoumjetničkim tekstom	interpretacija umjetničkog teksta; frontalni, individualni, djelatnost u parovima; riječ
odmor 15 min			
10 – 15 min	jezično izražavanje	Čestitka najdražima	stvaralačko pismeno izražavanje; frontalni, individualni oblik; riječ
20 min	likovna i glazbena kultura, jezično izražavanje	Uskrsni kutić	stvaralačko oblikovanje prostora uz glazbu, govorno izražavanje; frontalni, skupni, individualni oblik; riječ, slika, glazba
20 min	jezično izražavanje	Uskrs u mojoj učionici	stvaralačko izražavanje; frontalni, individualni oblik, rad u parovima; riječ, slika
5 min	književnost	Odgovor je u učionici	odgonetanje i učenje zagonetke; frontalni oblik; riječ
5 – 10 min	glazbena kultura	Mogu ja to	stvaranje melodije za zagonetku prema glazbenome predlošku; individualni oblik; glazba uz pokret
3 min		Tako smo radili	uopćavanje; frontalni oblik; riječ
5 min		Svidjelo mi se, promijenio/promijenila bih	vrednovanje nastavnog dana; individualni oblik; riječ

Primjena navedenoga modela bila bi revolucija u obrazovanju učenika od prvoga do četvrtoga razreda osnovne škole. Tomu smo se barem malo približili programom „Škola za život“, no detaljnija analiza trebala bi biti tema nekoga drugog rada. Zasad je važno kako nam je ponuđen konkretan primjer korelacije svih triju umjetnosti – književne, glazbene i likovne – te kako po uzoru na njega možemo povezivati sadržaje i unutar postojećega obrazovnog sustava.

Jedan od konkretnih materijala za navedenu korelaciju u razrednoj nastavi ponudio je izdavač Školska knjiga svojim serijalom knjiga *Orkestar priča priču*. Knjige/slikovnice sastoje se od priče, bogatih ilustracija te od isječaka klasičnih skladbi. Iako se u nastavi mogu upotrijebiti i knjige čiji je sadržaj nastao upravo na temelju neke skladbe ili baleta (*Orašar*, *Labuđe jezero*, *Četiri godišnja doba* te *Karneval životinja*), posebno nam je zanimljiva *Trnoružica* (Flint, 2019) na predlošku koje možemo pripremiti zanimljiv interdisciplinarni dvosat povezivajući poznatu bajku, balet Petra Iljiča Čjkovskog te živopisne ilustracije Jessice Courtney-Tickle. Ovom slikovnicom priča je oživljena i auditivnim i vizualnim podražajima te tako učenicima možemo pružiti kompletno umjetničko djelo u kojemu će svatko pronaći neke svoje vlastite preference. Na kraju slikovnice nalazi se biografija Čjkovskog, kazalo pojmova te glazbeni ulomci sa svojim potkrjepama iz priče. Ovaj primjer daje brojne mogućnosti različitih korelacijskih metoda kojima ćemo nastavu učiniti zanimljivom i drugačijom.

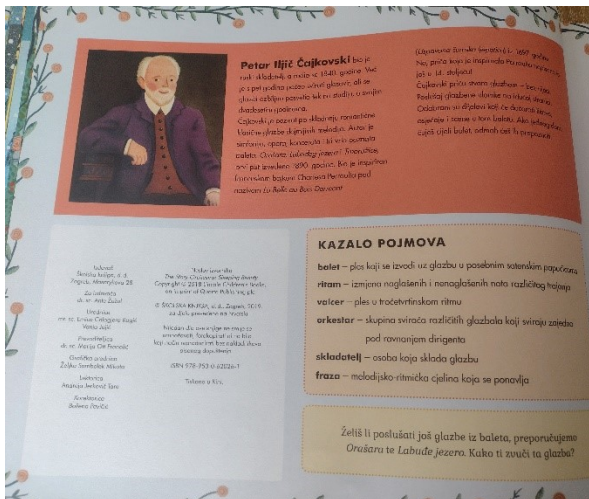
Slika 1. Naslovnice slikovnica

Slika 2. *Trnoružica* – priča i ilustracije

Slika 3. Trnoružica – gumb za slušanje glazbenog isječka

Slika 4. Trnoružica – biografija i kazalo pojmova Slika 5. Trnoružica – glazbeni isječci i potkrjepe
*fotografirala autorica

Uvidom u mali dio literature oblikovane kao priručnici za roditelje, odgojitelje i učitelje o dječjem mentalnom razvoju i strategijama učenja može se uočiti kako je glazba zastupljena kao primjer pomoćnoga medija, pa čak i istaknuta kao važan vid pojačavanja dječjeg doživljaja prilikom usvajanja različitih znanja (Rajović, 2017: 78). Priručnik *Tajne uspješnog učenja*, osim već navedenih i poznatih dobiti glazbe, ističe kako je bavljenje glazbom vježba i za koordinaciju pokreta, a primjer je sviranje bubnja ili klavira pri čemu lijeva i desna ruka izvode različite dionice te se na taj način poboljšava veza između hemisfere mozga (Kamarovsky, 2010: 124). Rajović u svom priručniku *Kako igrom uspješno razvijati djetetov IQ* nudi program u kojemu se, između ostaloga, auditivna dimenzija povezuje sa simbolima apstraktnih pojmova i njihovim prostornim predočavanjem, što može biti podloga za mnoge zanimljive metode (2017:78).

5. GLAZBENE METODE U NASTAVI KNJIŽEVNOSTI

Tijekom istraživanja predstavljenoga pri kraju rada, studentima se postavilo pitanje što im prvo pada na um kada kažemo „glazbene metode u nastavi književnosti“. Očekivano, jedino čega su se studenti sjetili bila je usporedba književnog predloška i njegove uglazbljene verzije. Takva usporedba već je poznata metoda koja se provodi u nastavi književnosti kada je u pitanju korelacija s glazbenom umjetnošću. Međutim, kada bismo samo na tome stali, izgubili bismo cijelu lepezu mogućnosti koju pruža ne samo glazba sama po sebi nego i snažni doživljaj književno-glazbenog prožimanja. Ovo se prožimanje može uklopiti kroz najrazličitije načine. Ipak, u predstavljanje ideja krenut ćemo s najpoznatijom metodom.

5.1. Usporedba književnog predloška i uglazbljene verzije

Cilj usporedbe književnog predloška i njegove uglazbljene verzije prije svega je upoznati tekst kroz druge medije. Na taj se način, dakako, povezuju međupredmetni sadržaji, jer tekst kroz glazbu na neki način „oživljava“ te se potiče kritičko promišljanje o književnosti u glazbi i obrnuto. Analiziranjem glazbenih elemenata integriraju se nova znanja u učenikovo dotadašnje spoznajno, emocionalno i životno iskustvo, a tekstu se pridaje značaj nove dimenzije. Uglazbljeni tekst možemo upotrijebiti na početku sata kao motivaciju, no možemo ga uklopiti i u središnji dio sata kao novu razinu interpretacije. Ako je nastavnik dovoljno kompetentan, pjesmu može, umjesto puštanja na računalu, sâm izvesti. Ovakva se izvedba provjerila na satu koji će biti opisan u idućem potpoglavlju, a pokazala se iznimno uspješnom jer su učenici na nastavi književnosti doživjeli nešto što nisu nikada prije, a što je u njima izazvalo veliko čuđenje, iznenađenje i divljenje, a samim time i veliku zainteresiranost za nastavni sadržaj. Na taj su se način provjerile postavke pozitivne psihologije jer su učenici nakon izlaganja nečemu potpuno neočekivanom pokazali cijeli spektar pozitivnih emocija te bili posebno motivirani za učenje. Slijedi nekoliko primjera metoda gdje književni predložak možemo kroz korelacijsko-integracijski metodički sustav obraditi usporedbom s uglazbljenom verzijom.

5.1.1. Dragutin Tadijanović, *Dugo u noć, u zimsku bijelu noć*

Interpretacija pjesme Dragutina Tadijanovića *Dugo u noć, u zimsku bijelu noć* u ovom će primjeru obuhvatiti dva metodička sustava – interpretacijsko-analitički te korelacijsko-integracijski. Nakon uvodne motivacije provedene slikama koje bi mogle odgovarati pjesničkim slikama unutar lirske pjesme, najave teksta i njegove lokalizacije, slušanja interpretativnog čitanja

pjesme te objave dojmova, slijedi detaljna interpretacija pjesme predviđena kroz heuristički razgovor, no može biti i kroz neku drugu metodu. Nakon toga dolazimo do proučavanja integracijskoga odnosa riječi i tona, što je u pripravi koju sam osmislila opisano na sljedeći način:

Integracijski odnos riječi i tona (10 minuta)

Učenicima govorim kako će sada poslušati uglazbljenu verziju ove pjesme, molim ih da se ponovno opuste te razmišljaju o svemu što smo o pjesmi već zaključili. Pjesmu im, uz pripremljenu matricu, otpjevam sama, a nakon izvedbe pitam ih o dojmovima. Razgovaramo o tome kako su se kroz glazbu naglasili elementi koje smo prethodno istaknuli te ih uspoređujemo (neki se stihovi više puta ponavljaju, osjetna promjena ritma u središnjem dijelu, naglašena emocionalnost).

Poslušana uglazbljena pjesma može se analizirati i pomoću nastavnoga listića sljedećim ili sličnim pitanjima:

- Kakve je osjećaje u tebi pobudila glazbena izvedba pjesme?
- Jesu li se u glazbenoj izvedbi pjesme dogodile neke izmjene u odnosu na pročitani tekst?
- Je li ti se pjesma svidjela? Zašto?
- Poslušaj pjesmu još jednom:
 - Obrati pozornost na različite dijelove glazbenog djela i pokušaj ih omediti.
 - Obrati pozornost na instrumentalnu pratnju. Kakvu ulogu ima u stvaranju ugođaja?

Ponavljanje i usustavljivanje uključuje isticanje svih zaključaka o obilježjima te o razlikama koje uočavamo u pjesmi kroz dva različita medija, čime smo, između ostalih, ostvarili ishod usporedbe književnog teksta s njegovim prilagodbama u drugim medijima.

U osmome razredu u Osnovnoj školi Vladimira Nazora u Vinkovcima izveden je sat prema opisanoj pripravi, a na sljedećoj poveznici možete poslušati i pogledati izvedbu uglazbljene pjesme na spomenutom satu:

Na ovome satu učenici su na opisanu provedbu ove metode reagirali iznimno pozitivno, što je rezultiralo i njihovom odličnom aktivnošću tijekom analize. Na kraju sata učenicima je podijeljena anonimna anketa s pitanjima koja su zahtijevala opisne odgovore o njihovim dojmovima, a koji slijede u nastavku:

1. Što si naučio/naučila na ovome satu?

Na ovome satu sam malo detaljnije naučio analizirati pjesmu.

Na ovom satu sam naučio kakve je osjećaje Dragutin Tadijanović imao prema njegovoj majci.

Naučila sam pojmove koji nam trebaju sutra na ispitu, naučila sam koliko je bitna ljubav prema majci...

Naučio sam bolje analizirati i bolje shvatiti misaone pjesme. Naučio sam više razumjeti smisao ovakvih pjesama.

Ponovila sam puno pojmova što smo prije učili.

Na ovome satu sam naučio dosta toga, npr. razliku između uglazbljene i normalne pjesme.

Nove pojmove.

Novu pjesmu, drugi pogled na nešto.

Neke nove pojmove vezane za liriku, da imate lijep glas. :)

Na ovome satu sam ponovila što sam i prije znala, ali na drugačiji način nego inače.

Više o književnosti.

Kada je prvi put napisao pjesmu. Kada je napisao „Dugo u noć“. Značenje pjesme.

Naučio sam nekoliko književnih pojmova koje prije nisam znao.

Naučila sam razliku između običnog čitanja pjesme i uglazbljene pjesme, o Dragutinu.

Naučio sam kako bolje analizirati i shvatiti pjesmu.

Naučila sam kako je Tadijanovićev život bio težak i kako se sjetio svoje majke.

Na ovom satu nisam puno naučio nego sam se dosta toga podsjetio.

2. Kako si se osjećao/osjećala na satu?

Na ovome satu osjećao sam se opušteno i ugodno.

Na satu imao sam različite osjećaje, no najviše je prevladavala neka sreća i tuga.

Jako opušteno, naučili smo nešto novo, a dobili jedan prekrasan live koncert.

Na satu je bilo zabavno, no pjesma je davala tragičan dojam.

Ugođaj je bio smiren, a zbog pjesme pomalo i tužan, ali svakako zanimljivo.

Na satu sam se osjećao jako ugodno!

Ugodno, umirujuće, opušteno, potaknuta na razmišljanje.

Sat je bio ugodan, zabavan, nije bio dosadan.

Smireno, ovaj sat je brže prošao nego ostali koje imam.

Na satu mi je bilo vrlo zanimljivo i lijepo.

Dobro.

Smireno i opušteno.

Opušteno, uspavano i pomalo radoznalo o čemu govori pjesma.

Predivno, smireno, opušteno, sretno.

Na satu sam se trudio što više slušati i odgovarati na pitanja.

Osjećala sam se na ovom satu super.

Ovo je bio skroz opušten sat i jedan od rijetkih na kojem mogu izreći svoje potpuno mišljenje.

3. Što ti se na satu najviše svidjelo?

Najviše mi se na ovome satu svidjelo što je sat bio zanimljiv.

Na satu mi se najviše svidjelo kada je nastavnica počela pjevati uglazbljenu verziju.

Definitivno kad ste pjevali :) Prvo sam pomislila da ste pustili glazbu, ali da ste ju pojačali. Kada sam skužila da je to Vaš glas bila sam u šoku! Prekrasno!

Najviše mi se svidjela uglazbljena pjesma i koliko melodija poboljša pjesmu.

Slušanje nastavnice kako pjeva. Ima odličan glas.

Najviše mi se svidjelo kada ste krenuli pjevati, imate najbolji glas i najljepši!

Vaše pjevanje, kako smo pokušali pronaći dublje značenje pjesme.

Svidjelo mi se koliko se nastavnica oslanjala na naše odgovore, koliko smo aktivni.

Uglazbljena pjesma.

Na satu mi se najviše svidjelo kada je nastavnica pjevala i svidjelo mi se što poštuje mišljenje od svakog i što pohvaljuje učenike.

Najviše mi se svidjelo ponavljanje književnosti.

Uglazbljena verzija pjesme.

Kada je bila glazbena verzija te pjesme.

Najviše mi se sviđjelo pjevanje i definitivno pjesma i kako sam ju doživila.

Najviše mi se na satu sviđjela uglazbljena verzija pjesme.

Kada smo imali ugođaj pjevanja.

Na satu mi se sviđjela opuštenost i pjevanje buduće nastavnice. Super sat! :)

Budući da su navedeni odgovori opisni, teško je izvesti njihovu statističku analizu. Međutim, iščitavanjem možemo zaključiti kako su svi odgovori isključivo pozitivni. U odgovorima na pitanje o tome što su naučili, učenici su podjednako istaknuli nove pojmove i ponavljanje već naučenih pojmova. Neki su spomenuli analiziranje pjesme općenito, dok su neki spomenuli zaključke o značenju pjesme i biografske podatke pjesnika. Pet učenika, odnosno njih 29,4 % među novo saznanje navelo je „drugačiji način“ analize, odnosno spomenulo je glazbu. Kada su u pitanju bili osjećaji, u svim odgovorima navedeni su oni pozitivni, među kojima prevladavaju „smireno“ i „opušteno“. Tri su učenika, pored pozitivnih osjećaja, spomenula i tugu i „tragičan dojam“ koji je pjesma ostavila. Može se zaključiti kako su na njih posebno snažno prenesene emocije iz pjesme, odnosno kako je kod njih došlo do emocionalnog slušanja glazbe (usp. Vidulin, Plavšić, Žauhar, 2020: 15). Skoro svi učenici, odnosno njih 82,4 % u odgovorima na pitanje o tome što im se na satu najviše sviđjelo spomenulo je glazbu, a njih 52,9 % istaknulo je posebno nastavničko pjevanje. Troje učenika u odgovoru na posljednje pitanje nije spomenulo glazbu nego oslanjanje na učeničke odgovore i aktivnost na satu, ponavljanje književnosti te kako im je sat bio zanimljiv.

Jasno je kako praksu pjevanja na satu, ako smo i kompetentni za to, nećemo ponavljati učestalo kako ne bi došlo do zasićenja. Međutim, ovakav se način provedbe metode usporedbe književnog predloška i uglazbljene verzije svakako pokazao iznimno plodnim i uspješnim.

5.1.2. Biblija – dijelovi iz Evandjelja i Hvalospjev ljubavi

Prvi se primjer odnosi na obradu biblijskoga predloška koji se uspoređuje sa skladbom *Into Your Hands I Surrender My Soul* Michaela Johna Trotta¹⁰ iz ciklusa „Seven last words“. Kao što možemo pretpostaviti prema naslovu skladbe, književni je predložak dio o Isusovoj smrti izdvojen iz sva četiri evandjelja. Metoda je predviđena za primjenu nakon interpretacije književnoga predloška, a opis je iz priprave (2022) sljedeći:

¹⁰ Dostupno na: https://www.youtube.com/watch?v=UZCtZe_cbq0

Tekst note (primjer studentice hrvatistike Sandre Naletilić)

Na početku dijelim učenicima književni predložak. Odabrani je predložak za ovu aktivnost iz *Biblije*, točnije iz sva četiri evanđelja u kojima se opisuje Isusova smrt. Učenici čitaju predloške te se zatim naslanjaju na stolicu. Potom slušaju skladbu *Into Your Hands I Surrender My Soul* Michaela Johna Trotte. Nakon slušanja pitam učenike kako im se čini uglazbljena verzija stiha koji se pojavljuje samo u Lukinu evanđelju. Pitam ih smatraju li da je skladba primjerena onomu što Luka u svojem evanđelju opisuje te što misle odgovara li skladba i ostalim književnim predloškima u kojima se ta rečenica koja je u naslovu skladbe ne spominje. Učenici zatim slušaju skladbu još jednom, ali tijekom skladbe ovaj će put i pročitati sve predloške. Kada skladba završi, pitam učenike kakav im je ovaj put bio doživljaj teksta kada su u pozadini imali skladbu te jesu li bolje doživjeli tekst čitajući ga sa skladbom u pozadini ili bez nje. Potom pitam učenike što misle o biblijskoj građi u glazbi, a nakon rasprave aktivnost završava.

Književni predložak iz *Biblije*¹¹ sljedeći su ulomci:

Budući da *Bibliju* u prvom razredu srednje škole možemo obrađivati na vrlo slobodan način, odnosno izabrati predloške koji nam se najviše sviđaju, otvara nam se niz ideja i mogućnosti. Kada uzmemo u obzir kako biblijske teme nisu dijelom samo duhovne glazbe, vidimo kako glazbu i biblijski nastavni sadržaj možemo spojiti na temelju raznih glazbenih primjera. Sama činjenica kako se duhovnost u velikoj mjeri oslanja na glazbu ukazuje na snažno djelovanje glazbe na čovjekovu nutrinu. Poznata je uzrečica kako onaj *tko pjeva, dvostruko moli*. Prema tome, jedan od zanimljivijih načina analize biblijskih predložaka svakako je ovaj, književno-glazbeni. Neizostavno je, kao još jedan primjer, spomenuti i višestruko opjevani *Hvalospjev ljubavi*¹². S obzirom na to da postoji više uglazbljenih verzija ove pjesme, nastavnik može izabrati jednu koju će pustiti u drugom dijelu sata, nakon teorijskog upoznavanja s *Biblijom*. Budući da je često pjevam na vjenčanjima, osobno bih i ovu priliku iskoristila da učenicima pjesmu samostalno otpjevam, a nakon toga može uslijediti analiza rješavanjem radnog listića u paru, uz korištenje mobitela i informacija dostupnih na internetu:

¹¹ Biblija, Kršćanska sadašnjost, na: <https://biblija.ks.hr>

¹² Primjer uglazbljene verzije – Frama Široki Brijeg (Mandić/Vukoja/Galić), na: <https://www.youtube.com/watch?v=qunCA5ljQYk>

Hvalospjev ljubavi – radni listić

- Tko je autor teksta?
- Kome je tekst posvećen?
- Kojem dijelu Biblije tekst pripada?
- Što je tema pjesme?
- Što sve lirski subjekt navodi da ljubav jest?
- Što ljubav nije?
- Odgovara li glazba tekstu? Zašto?
- U kojem je stihu vrhunac uglazbljene verzije?
- Navedi obred na kojemu se pjesma često čita ili pjeva.

5.1.3. Tin Ujević, *Uhapšen u svojoj magli (II)*

Studentica hrvatistike Mirna Obradović oblikovala je kompletni literarno-glazbeni sat. Iako smo zaključili kako je već poznata praksa uključivanje uglazbljene pjesme u nastavu onda kada se analizira upravo tekst za koji postoji uglazbljena verzija, studentica je sat osmislila na vrlo zanimljiv način, stoga njegov potpuni tijek slijedi u nastavku. Ovo je priprava (2017) koja se može preuzeti u cijelosti, a s kojom će učenici zasigurno dobiti poučan i poticajan sat.

1. Doživljajno-spoznajna motivacija (4 min)

Na početku nastavnoga sata puštam učenicima pjesmu *Magla* Josipe Lisac, a nakon slušanja pitam ih jesu li prepoznali o kojoj je pjesmi i izvođaču riječ, uz što obično povezuju maglu, upotrebljavaju li tu riječ i u kojem značenju te kada ju upotrebljavaju u prenesenom značenju. Nakon toga govorim učenicima da je magla jedan od motiva u pjesmi kojom ćemo se danas baviti.

2. Najava teksta i lokalizacija (2 min)

Najavljujem učenicima temu današnjega nastavnog sata, zapisujem ju na ploču te, govoreći u prvom licu, upoznajem učenike sa životom i književnim radom Tina Ujevića.

3. Interpretacijsko čitanje, emocionalno-intelektualna stanka i objava doživljaja (3 minute)

Nakon što učenici izraze osjećaje koje je pjesma u njima pobudila, govorim im da izdvoje jedan stih ili strofu koja ih se dojmila ili se u njoj pronalaze te da objasne zašto su je odabrali.

4. Najava i usmjereno slušanje uglazbljene inačice pjesme (3 minute)

Najavljujem učenicima kako ćemo sada poslušati uglazbljenu inačicu pjesme *Uhapšen u svojoj magli* koju izvodi Arsen Dedić, a prije slušanja dijelim im nastavne listiće s elementima na koje

trebaju obratiti pozornost i navesti ih (instrumenti, ritam, dinamika, kompozicija, stanke, ponavljanje, refren).

5. Emocionalno-intelektualna stanka i objava doživljaja (1 minuta)

6. Usporedba pjesme i uglazbljene inačice (13 min)

Crtam poredbeni grafikon na ploču te govorim učenicima da pripreme svoje bilješke. Tijekom razgovora zapisujem jedinstvene karakteristike i sličnosti pjesama u poredbeni grafikon. Razgovor s učenicima vodim sljedećim pitanjima: *Koja je temeljna razlika između ovih pjesama? Koje ste glazbene instrumente čuli? Smatrate li da je glazbena pratnja bila prikladna i uspješna? Mislite li da bi koji drugi glazbeni instrument uspješnije dočarao ugođaj pjesme? Koji je to instrument? Biste li voljeli čuti ovu pjesmu u izvedbi drugog pjevača? Kojega? Usporedite ritam u obje pjesme. Je li ritam ujednačen? Kakva je dinamika uglazbljene inačice? Objasnite kako se dinamika mijenjala od početka prema kraju? Zna li se kako se u glazbenoj umjetnosti naziva postupno pojačavanje te postupno stišavanje? Kakva je bila jačina tona u interpretativnom čitanju? Je li se ona skokovito mijenjala? Što ste zapazili kada ste uspoređivali kompozicije ovih pjesama? Kada se u interpretativnom čitanju pjesama obično upotrebljava stanka? Jeste li zapazili kada je u uglazbljenoj inačici stanka bila naglašena? Što se ponavlja u pjesmi Arsena Dedića? Pročitajte strofu koja se ponavlja. Jeste li zapamtili u kojoj se strofi ne ponavlja završni stih? Ponovno puštam treću strofu te upućujem učenike da obrate pažnju na ritam i dinamiku izvođenja. Što ste zapazili? Pokušajte sada zaključiti zašto je treća strofa izvedena na drugačiji način od drugih. Ako učenici ne budu znali odgovor, postavljam potpitanja: *Kako se u pjesmama obično ostvaruje refren? Kako biste vi odgovorili na pitanje ima li pjesma Arsena Dedića refren? Objasnite svoje mišljenje. Koja bi strofa u pjesmi mogla imati ulogu refrena i zašto? Budući da su tekstovi pjesama jednaki, zaključite koje su njihove zajedničke karakteristike. Što uočavate na stilskoj razini pjesama? Bude li obje pjesme slične osjećaje u vama? Koja je tema pjesama? Koji je temeljni motiv? Izdvojite još pet motiva iz pjesama. Nabrojite tri stilska sredstva koja se pojavljuju u pjesmama i potkrijepite ih primjerima. Izdvojite sada stih ili strofu koja predstavlja poruku pjesama i objasnite.**

7. Usustavljanje (15 minuta)

Dijelim učenike u skupine te govorim kako će svaka skupina izdvojiti nekoliko strofa ili cijelu pjesmu i izvesti ju uz pratnju improviziranih ili dječjih glazbenih instrumenata koje ću im podijeliti.

Priložena priprava primjer je temeljito odrađene analize podjednako kroz književnu i glazbenu prizmu. Ovakav sat ne iziskuje nikakve ekstremne pripreme, s obzirom na to da je, osim uobičajenih nastavnih sredstava i pomagala (živa riječ učitelja i učenika, zvučni zapisi, računalo, ploča, kreda, književni predložak, nastavni listići), još potrebno pripremiti samo improvizirane ili dječje glazbene instrumente.

5.2. Klasična glazba kao pozadina u radu

Prema svemu iznesenom u prethodnim poglavljima, jasno je kako je slušanje glazbe fenomen s više dimenzija. Osnovnu razliku čini aktivno i pasivno slušanje glazbe. Kako navode glazbena pedagoginja Sabina Vidulin te psihologinje Marlena Plavšić i Valnea Žauhar, *aktivno slušanje podrazumijeva svjesno usmjeravanje pažnje na glazbu tijekom slušanja, dok se pasivno odnosi na situacije u kojima je glazba prisutna u pozadini prilikom obavljanja neke druge aktivnosti ili one u kojima ne usmjeravamo pažnju na glazbu koju čujemo* (2020, 14). Kada govorimo o pasivnom plušanju, ono se, između ostalog, odnosi upravo na glazbu kao pozadinu u radu. Ova metoda najjednostavnije podrazumijeva puštanje klasične glazbe kao tihe pozadine u radu, posebno u radu koji zahtijeva visoku koncentraciju i usmjerenost učenika na zadatak.

Poznato je kako se utjecaj klasične glazbe na tijelo, um i duh naziva „Mozart efekt“. Znanstveno je objašnjenje mehanizma toga efekta kako *pomaže „uređenju“ obrazaca okidanja neurona u cerebralnom korteksu te osobito pojačavanju kreativnih procesa desne polutke mozga koji se povezuju s prostorno-vremenskim rasuđivanjem te kako slušanje glazbe djeluje kao „vježba“ koja olakšava simetrijske operacije povezane s višim moždanim funkcijama* (Campbell, 2005: 25). Prilikom sanjarskog, emocionalnog ili rastresenog stanja Mozartove ili druge barokne skladbe pomoći će ustaliti svijest i mentalno se sabrati, a takvo djelovanje postiže se zbog uspostavljanja dinamične ravnoteže između logičnije lijeve i intuitivnije desne polutke mozga, što čini međudnos koji se smatra temeljem kreativnosti. Ako smo pak previše analitični ili nam je teško improvizirati, na isti će se način postići i suprotan efekt, odnosno opuštanje, ali *jazz i new age* glazbom koja će preusmjeriti svijest s lijeve na desnu polutku mozga (2005, 70). Sve ove činjenice važne su nam kako bismo imali odgovore na pitanja zašto uopće koristiti klasičnu glazbu kao pozadinu u nastavi te koji su to točno procesi zbog kojih ona može pozitivno djelovati na naše učenike.

Još je važno razumjeti zašto se ovaj fenomen naziva upravo „Mozart efekt“, a nije nazvan primjerice po Bachu, Beethovenu, Beatlesima ili recimo Louisu Armstrongu iako znamo kako slušanjem glazbe svih ovih umjetnika možemo izvući raznovrsne dobrobiti u nastavi. Ovo su pitanje postavili mnogu proučavatelji „Mozart efekta“ te su zaključili kako Mozart ima utjecaj i djelovanje koji drugi jednostavno nemaju te kako, kao iznimka nad iznimkama, on posjeduje moć oslobađanja, poboljšavanja, čak i iscjeljivanja jer njegova djelotvornost daleko nadmašuje djelotvornost njegovih prethodnika, suvremenika ili njegovih nasljednika (Campbell, prema Tomatis, 2005: 36). Sve što nam dakle treba jest lista Mozartovih skladbi, računalo te zvučnici, i stimulacija moždanih valova naših učenika zvučnim valovima može započeti. Klasičnu glazbu

možemo tiho pustiti tijekom frontalnog izlaganja neke teme, tijekom učeničkog izlaganja neke teme, tijekom individualnog rada učenika (rješavanje nastavnih listića, pisanje eseja, pisanje ispita znanja)... Međutim, moramo uzeti u obzir kako neće svi učenici jednako reagirati na glazbu u pozadini, stoga je, kao i uvijek, važno oslušivati i uzimati u obzir reakcije svojih učenika te ne pretjerivati kako bismo izbjegli metodičku zasićenost.

5.3. Analiza i interpretacija teksta glazbenog predloška

Činjenica je kako je današnja popularna glazba u najvećem broju primjera estetski nekvalitetna, simbolički beznačajna i proizvedena isključivo radi stjecanja profita. Kako bi bila što komercijalnija, podilazi masovnoj publici te je zbog toga kritičari masovne kulture i zagovornici elitne umjetnosti u cjelini jednostrano ocjenjuju kao degradaciju umjetnosti. Ipak, ne bi se trebala zanemarivati kulturna značenja popularne glazbe, kao ni mogućnost zadovoljenja visokih estetskih i umjetničkih kriterija (Krnić, 2006: 1127). Iako se pri pomisli o analiziranju književnih djela vjerojatno automatski zamisli slika isključivo pisanog, ukoričenog djela u ovoj ili onoj formi, na raspolaganju nam je i kvalitetni dio tekstova popularne glazbe što ih nesvjesno upijamo pjevušeći ih uz neki od uređaja za reprodukciju zvuka, a o njihovoj vrijednosti i poruci koju prenose ni ne razmišljamo. Definišući popularnu pjesmu, Pavao Pavličić u svojoj raspravi *Pohvala popularnoj pjesmi* napisao je:

To je tekst od nekoliko strofa koji se piše kao predložak za skladanje glazbe, ili se podmeće pod već postojeći muzički obrazac. Takva pjesma ima redovito dvije melodije, temu A i temu B, sasvim iznimno još i temu C ili D, a one se najčešće i metrički razlikuju od glavnoga teksta. Glazbena je faktura razmjerno jednostavna, pjesma se lako pamti i obično je zamišljena tako da se može izvoditi na raznim instrumentima i u različitim postavama (Pavličić, 2008: 7).

Iako opisana struktura odgovara većinom vrlo jednostavnim tekstovima, u nju se ipak uklapaju i oni ne toliko jednostavni, ne tako lako pamtljivi, tekstovi koji sadrže duboke poruke te tekstovi značajne estetske i kulturne vrijednosti. U mnoštvu pjevača mogu se istaknuti oni umjetnici, većinom kantautori, čiji su tekstovi poetski iznimno bogati. Pozitivna je činjenica kako su i oni, bez obzira što se ne trude komercijalnošću zadovoljiti široke mase, ipak vrlo popularni i rado slušani. Odličan je primjer Gibonni za kojega je poznato kako mu je tekst često važniji od melodije, naglasak je na riječima i dana im je prednost (Matić, 2014: 85). Za Balaševića se često govorilo kako je recitator, a ne pjevač, no bez obzira na vokalni ukus, jasno je kako njegove pjesme pričaju priče prožete sentimentalnošću, nostalgijom, melankolijom ravničarske panonske provenijencije,

humorom i blagom ironijom, sve kroz jednostavne melodije, ali raznolike glazbene žanrove¹³. Pjesme Olivera Dragojevića pisalo je nekoliko tekstopisaca, među kojima su Tomislav Zuppa, Jure Stanić, Jakša Fiamengo i Gibonni. Iako se *Cesarica*, kao što je već spomenuto, uvrstila u školske čitanke, među njihovim je tekstovima još puno onih koji imaju veliki potencijal za analize i interpretacije u nastavi književnosti. Kvalitetne primjere pružaju i pjesme Arsena Dedića, Ibrice Jusića, mnoge domoljubne pjesme koje često opjevavaju i povijesne činjenice. Svaki nastavnik dakako može napraviti svoj izbor na temelju vlastitoga ukusa i određenih odgojno-obrazovnih kriterija. Važno je samo iskoristiti potencijal i ove strane umjetnosti riječi.

5.3.1. Đorđe Balašević, *Namćor*

Jedan od primjera gdje je upravo tekst popularne pjesme temeljni sadržaj učenja priprava (2021) je studentice hrvatistike Saše Mikulan koja je na vrlo kreativan način oblikovala zadatke na temelju Balaševićeve pjesme *Namćor*. Tijek ovoga dvosata također se može preuzeti u cijelosti, a može poslužiti i kao ideja za obradu nekih drugih predložaka.

1. Doživljajno-spoznajna motivacija (5 minuta)

Na početku sata potičem raspravu pitanjem: *Što ne volite?*

2. Najava teksta s najavom ishoda učenja (2 minute)

Govorim kako ni Đorđe Balašević nije volio mnogo toga za svoga života te da je o tome odlučio napisati neobičnu pjesmu koja je tema našega sata.

3. Slušanje glazbenog predloška¹⁴ i objavljivanje doživljaja (10 minuta)

4. Podjela studenata u skupine i objašnjenje zadatka (7 minuta)

Studentima objašnjavam kako rade individualno prema sljedećim uputama:

1. SKUPINA: Studenti trebaju izdvojiti desetak stihova koji su ih se posebno dojmili te ih preoblikovati kako bi pjesma dobila veseo, sretan ton, odnosno kako bi govorila o stvarima koje vole. To može biti potpuno novo stvaranje stihova, blackout poezija ili nešto treće po izboru.

2. SKUPINA: Pomoću problemske tablice studenti trebaju izdvojiti minimalno 5 problema koje pronalaze u pjesmi te ih objasniti prema kriterijima: izvor problema, moguće rješenje problema, uvid iz današnje stvarnosti u moguće aktere tog problema.

¹³ Balašević, *Hrvatska enciklopedija*, na: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=70966>

¹⁴ Na: https://www.youtube.com/watch?v=sqhQTRFBfE&ab_channel=ĐORĐEBALAŠEVIĆOFFICIAL

3. SKUPINA: Studenti odabiru scenu iz pjesme te prema njoj oblikuju članak takozvane žute štampe. Članak mora biti pisan publicističkim stilom, temeljen na stihovima pjesme. Primjer naslova takvog članka bio bi: „Lirski subjekt pobjegao nakon napada na ulične trubače!“ Nakon naslova slijedi kratak članak koji opisuje navedeni događaj.

4. SKUPINA: Pomoću leksičke tablice studenti iz pjesme izdvajaju neke stilogene riječi koje zatim razvrstavaju u tablicu prema podrijetlu (turcizam, anglizam...) i vremenskoj raslojenosti (historizam, arhaizam, neologizam).

5. Rad na zadacima (20 minuta)

6. Objava rezultata (10 minuta)

7. Šest mislećih šešira (20 minuta)

Najavljujem sljedeću aktivnost, a to je metodički postupak „šest mislećih šešira“. Objašnjavam studentima koncept: postoji 6 šešira raznih boja i uz svaki se veže drugi zadatak.

Bijeli šešir: studenti trebaju nabrojati koje sam metodičke postupke koristila do tada u izlaganju

Zeleni šešir: studenti moraju smisliti barem jedan zadatak na temelju ovog glazbenog broja

Plavi šešir: studenti trebaju promisliti o uključivanju glazbe u nastavu i iznijeti svoj stav

Crveni šešir: studenti trebaju navesti na koji je način ljubav prikazana u pjesmi te što misle o tom načinu prikazivanja ljubavi

Crni i Žuti šešir: studenti trebaju navesti negativne i pozitivne strane izlaganja

Predstavljena priprava pisana je za studente u okolnostima online nastave, no lako se može prilagoditi učenicima i normalnoj, kontaktnoj nastavi.

5.4. Prepoznaj što više stilskih izražajnih sredstava

Iako se ova metoda veže na prethodno opisanu, odnosno također se oslanja na analizu teksta glazbenoga djela, ipak je nešto drugačije osmišljena. Ovdje se učenici slušajući pjesmu natječu u prepoznavanju što većega broja stilskih izražajnih sredstava, što je u fokusu sata. Dakle metoda je natjecateljska. Tek nakon natjecanja slijedi zajednička analiza i nadopunjavanje kroz heuristički razgovor. Kako bismo odabrali adekvatnu pjesmu za ovu metodu, tijekom pripreme sata potrebno je detaljno izanalizirati potencijalne tekstove pjesama i staviti se u poziciju učenika koji neće tako lako prepoznati stilske figure i koji će tražiti nešto očito. Kada smo sigurni kako tekst izabrane pjesme ima dovoljno materijala za ovu metodu te kako učenicima u određenom razredu neće biti prezahtjevan, potrebno je još samo pripremiti simboličnu nagradu za pobjednike.

5.4.1. Gibonni, *Udica*

Primjer za metodu „Prepoznaj što više stilskih izražajnih sredstava“ Gibonnijeva je pjesma *Udica*. Gibonni se ističe pomno biranim leksikom, a njegovi stihovi prožeti su mnoštvom stilskih izražajnih sredstava koja se u tekstu pažljivo i smisleno grade. Đorđe Matić u svom eseju o Giboniju ističe kako je za njega impresivno što je svoj neposredni svijet opisao metaforama i poredbama odreda iz svoje okoline, stvarima svakodnevnim i trajućim, materijalnim i apstraktnim, a ispjevao dalmatinskim dijalektom kojem uspijeva najteže – da ne zvuči folkloristički, čakavskim koji napokon ne zvuči kao vic ili dijalektalni klišej (2014: 83). Gibonnijevom *Udicom* posebno se bavio Jergović ističući: *“To su samo dica daleko od kuće” najtužniji je, ali i najsubverzivniji hrvatski stih u posljednjih tko zna koliko godina. U njemu Gibonni je, “sa bandirom potonulog carstva”, jedan od onih čudaka s početka priče koji su se brinuli za grobove mrtvih neprijatelja.(...) (2016)*. Iz prethodno navedenoga vidimo kako su Gibonnijevi tekstovi predmetom proučavanja i skromne, ali značajne stručne literature te stoga možemo zaključiti kako su uvijek dobar odabir za analizu u nastavi književnosti.

Tijek sata stilske analize *Udice* koji sam samostalno osmislila započinje dakako motivacijom koju provodim puštanjem Gibonnijeve pjesme *Udica*¹⁵ uz napomenu učenicima kako ću sve upute dati nakon što poslušamo i pogledamo audiovizualni zapis. Nakon toga slijedi objava dojmova. Najavljujem zatim kako slijedi još jedno slušanje, ovoga puta usmjereno slušanje, tijekom kojega trebaju razmisliti o stilskim izražajnim sredstvima u pjesmi. Natjecateljski dio započinje dijeljenjem učenika u grupe. Govorim im da otvore svoje bilježnice, napišu naslov te da tijekom trećeg slušanja svatko za sebe ispiše sva stilska izražajna sredstva koja uoči u pjesmi. Kada glazbeni zapis završi, svakoj grupi podijelim jedan prazan list i isprintani tekst pjesme. Govorim kako imaju 10 minuta za uspoređivanje onoga što su zapisali, nadopunjavanje iz teksta pjesme te pisanje zajedničkih rješenja, nakon čega svaka grupa izlaže svoje odgovore. Kada sve grupe izlože svoja rješenja, nagrađujem najuspješniju grupu i time natjecanje završava. U završnoj etapi zajednički prolazimo kroz tekst pjesme te kroz heuristički razgovor analiziramo eventualno propuštena stilska obilježja.

Opisanom pripravom predviđena su tri slušanja: emocionalno (evaluacijsko i osjećajno), usmjereno te radno. Prvim dakle slušanjem učenici samo procjenjuju sviđa li im se pjesma te koje osjećaje u njima pobuđuje, drugim slušanjem usmjeravaju se na ono na što ih uputimo, a tijekom trećega slušanja rješavaju zadatak, odnosno ispisuju stilska izražajna sredstva i natječu se u tome.

¹⁵ Na: <https://www.youtube.com/watch?v=tQcyXWeAmus>

Ukoliko procijenimo kako je izabrani primjer dovoljno jednostavan da nakon prvoga slušanja odmah može uslijediti slušanje tijekom kojega će se izvršavati zadatak, drugo slušanje možemo izuzeti.

Prema opisanoj pripravi izveden je sat u 2. razredu Gimnazije Matije Antuna Reljkovića u Vinkovcima, a u nastavku slijedi anonimna anketa u kojoj su učenici dali svoje povratne informacije o satu¹⁶:

Super sat. Draga nastavnica. Vrlo inovativan i nesvakidašnji način predavanja.

Super sat, zabavan, vrlo poučan.

Svidjelo mi se slušati pjesmu dok smo izdvajali stilska obilježja. Na ovaj način dobro sam ponovila stilske figure i nastavnica je pristupačna i draga.

Sat mi se jako svidio, atmosfera je bila jako opuštena i analiza pjesme mi se jako svidjela jer to nikad nismo radili, a pjesme su velik dio naših života. Htjela bi ovo ponoviti.

Pjesma je bila jako lijepa i lagana za opuštanje. Ovakav sat je po meni dosta zanimljiv za ponavljanje. I sat mi se jako svidio.

Profesorica je draga, zanimljiva i ima zanimljiv pristup radu. Zanimljivo je učiti HR uz glazbu. Nastava je bila poučna, prisjetili smo se stilskih figura i još mnogo toga. Pohvale!!

Ovaj sat mi je bio vrlo zanimljiv jer je drugačiji od ostalih i tek sam danas naučila povezanost pjesama s hrvatskim.

Ovaj nastavni sat mi se zapravo svidio. U početku nisam gotovo ništa razumjela, ali nakon analize sam ju gotovo u potpunosti razumjela. Naučila sam o apostrofi i još mnogo toga.

Sat mi se svidio, svidio mi se zajednički rad i dolaženje do zaključaka, sviđa mi se to što smo sat obradili upravo uz pjesmu što je dodatno poboljšalo atmosferu.

Ovaj školski sat je bio vrlo zanimljiv i poučan. Ponovila sam gradivo koje sam znala od prije i naučila nešto novo.

Mislim da su glazba i književnost povezani. Ali da je teže to povezati kada slušamo pjesmu. Nisam to shvatila dok niste pokazali tekst i ukazali na tu povezanost.

Svidjelo mi se ovakvo učenje. Sat smo povezali s pjesmom. Analizirali smo pjesmu. Bilo je zanimljivo.

¹⁶ Prepisano točno kako su učenici napisali, bez ispravljanja.

Povezati glazbu i nastavu hrvatskog svidjelo mi se što sam uspjela temeljitije povezati preneseno značenje u pjesmi, sad mi je puno jasnije.

Svidio mi se sat. Smatram da je profesorica zanimljiva i na jedan zabavan i novi način (?) gradivo hrvatskog jezika. Doduše smatram da sam mogao bolje shvatiti bit pjesme.

Sat mi se svidio, temeljito smo interpretirali pjeasmu. Nastavnica je pristupačna i draga.

Vrlo zanimljiv sat, sviđa mi se ovaj način rada jer učimo povezivati dvije možda naizgled nepovezane stvari. Vrlo poučno! Sretno! :)

Pjesma mi se jako svidjela, mirna je i pomalo tužna, potiče na duboko razmišljanje. Profesorica je draga i svidjeo mi se zanimljiv način nastave.

Na ovom satu proširila sam znanje o personifikaciji i želim Vam reći da ćete biti odlična profesorica. Samo naprijed!

Ovaj sat mi je bio zanimljiv, sviđa mi se što smo uključili glazbu u nastavu hrvatskog. Naučila sam ponešto novo i bilo mi je odlično.

Ovaj način rada mi se svidio jer je bilo vrlo opušteno. Svidilo mi se što nije bilo osuđivanja.

Sat je bio zanimljiv. Dosta toga sam naučila. Želim još ovakvih sati.

Iz navedenih odgovora možemo iščitati stav srednjoškolaca o provedenoj metodi, ali i o glazbi u nastavi književnosti općenito. Osim što se svim učenicima sat svidio, iz njihovih odgovora i iskustva provođenja ovoga sata možemo izvesti nekoliko zaključaka. Učenicima i u osnovnoj školi i u gimnaziji uvođenje glazbe u sat književnosti bila je velika novost, nešto drugačije i inovativno. Vidimo stoga kako je glazba (kod njihovih nastavnika) vrlo slabo zastupljena u nastavi književnosti. Nekoliko učenika napisalo je kako je prvi put shvatilo povezanost između književnosti i glazbe koja je važan dio njihovih života te kako im je taj odnos naizgled nešto nespojivo, no kako im se to povezivanje svidjelo. Ovime se potvrdila teorija o tome kako su učenici više motivirani kada učenje povežemo s nečim iz svakodnevnog života, s nečim njima bliskim. Nadalje, vidimo kako učenici prate svoje nastavnike te kako primjećuju entuzijizam, zainteresiranost za njihove odgovore te čvrstu vjeru u ono što provode i zagovaraju. Ako nastavnik nije motiviran za svoj posao i rad, ne postoji način kojim će uspjeti motivirati svoje učenike jer oni prepoznaju umjetno djelovanje.

Naposljetku, dvije bi se stvari u predstavljenom satu trebale promijeniti kako bi metoda bila uspješnija, a time i cijeli sat. Iako su i učenici drugoga razreda nakon detaljnije zajedničke analize shvatili duboku poruku koju pjesma nosi, *Udica* bi bila puno primjerenija i razumljivija

maturantima, najviše zbog dalmatinskog leksika i ponekog arhaičnog izraza, s čime se složila i profesorica koja je predložila izvođenje sata učenicima drugoga razreda. Također, za metodu u kojoj se tijekom slušanja ispisuju stilska izražajna sredstva potrebno je pripremiti puno kvalitetniji zvučnik od onih kojima je opremljena većina škola. Adekvatan zvučnik ispunio bi cijelu učionicu jasnijim zvukovima koji oponašaju more i valove, samim time učenici bi se više uživali u temu, a tekst bi, što je najvažnije, bio puno razumljiviji. Ipak, možemo reći kako je ovo bio učenicima zanimljiv i poticajan te uspješan sat.

5.5. Uvođenje stilske figure sinestezijske

Doživljajno-spoznajna motivacija sastavni je te vrlo važan dio nastavnoga tijeka sata. Iako traje tek nekoliko početnih minuta, često će nam upravo tih nekoliko minuta odrediti tijek i uspješnost sata u cjelini. Zbog toga je važno uvijek osmišljavati nove, zanimljive motivacijske metode. Budući da stilske figure nerijetko imaju složene, učenicima apstraktne nazive, potrebno je približiti im te figure nekom pamtljivom asocijacijom kako bi uz nju što lakše vezali teže pamtljiv naziv. Kako znamo da sinestezijska podrazumijeva slojevitost percepciju do koje dolazi kada se različitim osjetilima prikupljaju informacije (Zec, 2019: 6), jasno je kako i ovdje glazba, odnosno auditivna percepcija ima svoje mjesto. Zbog toga se možemo poigrati te kao motivaciju pri uvođenju stilske figure sinestezijske provesti sljedeću motivacijsku metodu koju sam osmislila:

Na početku sata pozdravim učenike te im postavim pitanje:

Može li se zvuk vidjeti?

Nakon što dobijem nekoliko odgovora te se odvije kratka rasprava u kojoj će se učenici, pretpostavljam, složiti kako se zvuk ne može vidjeti, na projektoru prikazujem sljedeću sliku:

#1 When It's Cold Enough To See The Melody

Slika 6. Primjer slušno-vidne sinestezije¹⁷

Kada učenici promotre sliku, pitam ih jesu li sada promijenili mišljenje te ponovno pokrećem kratku raspravu. Na kraju im govorim kako se fenomen povezivanja dojmova jednog osjetila izrazima koji upućuju na dojmove drugog osjetila naziva sinestezija¹⁸ te započinje iduća nastavna etapa.

5.6. Obrada umjetničko-povijesnog razdoblja kroz dvije umjetnosti

Uvođenje umjetničko-povijesnog razdoblja dio je sadržaja unutar predmeta Hrvatski jezik, unutar Likovne kulture, kao i unutar Glazbene kulture. Svaku umjetnost prvo moramo upoznati kroz opće značajke, a tek se onda govori o umjetnicima i umjetničkim djelima. Iako učenicima ovaj opći dio ne predstavlja nešto posebno uzbudljivo, postoje načini kojima bismo i ovaj dio nastave mogli učiniti drugačijim i zanimljivijim te tako pridobiti svoje učenike.

U obradi umjetničko-povijesnog razdoblja korelacijsko-integracijska nastava može se ostvariti u svojoj punini jer jedno razdoblje možemo uvesti usporedno kroz dvije, pa čak i kroz

¹⁷ Izvor: <https://ifunny.co/picture/1-when-it-s-cold-enough-to-see-the-melody-Xi3yrB2N9?s=cl>

¹⁸ Sinestezija, *Hrvatska enciklopedija*, na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=56112>

više umjetnosti. Međutim, usporedno obrađivanje razdoblja (u našem slučaju) u književnoj i u glazbenoj umjetnosti može prijeći i na još višu razinu ako to učinimo kroz timski nastavni sustav. Timski sustav dvojni je sustav jer podrazumijeva uvođenje dvojnih učitelja za isti nastavni predmet, čime se pružaju mogućnosti međusobnog dijaloga dvoje učitelja, podjele uloga u ostvarivanju pojedinih faza nastavnoga sata i komunikacijskih situacija te izmjenjivanje u postavljanju pitanja, kao i u odgovaranju na učenička pitanja (Rosandić, 2005: 209). Ako je korelacija dvojna, odnosno ako se ostvaruje između dva nastavna predmeta, dvoje učitelja naizmjeničnim metodama pokriva sadržaj svoga predmeta. Ako je pak korelacija višečlana, može uključivati veći broj učitelja različitih nastavnih predmeta, no jasno je kako to zahtijeva vrlo složenu organizaciju (2005:209). Upitno je koliko naš obrazovni sustav dozvoljava i dvojni timsku nastavu, s obzirom na rasporede sati po predmetima, nastavnicima i učionicama. Međutim, to nikako nije nemoguće, u što nas je, provođenjem timske nastave zajedno s profesoricom Likovne kulture, uvjerila mentorica tijekom obavljanja Školske prakse. Profesorica je objasnila kako je potrebna samo dobra organizacija te kako je timska nastava zbog svoje širine uvijek dvosat. Taj je primjer bio vrlo ohrabrujuć jer smo vidjeli kako se uz dobar dijalog s kolegama te uz kreativne ideje i volju možemo uklopiti i u postojeći sustav. Sljedeći primjeri osmišljeni su kao korelacija dviju umjetnosti koju, kroz jedan ili dva sata, provodi jedan nastavnik, no to mogu biti i ideje za dinamičan timski sustav.

5.6.1. Romantizam u književnosti i glazbi

Studentica hrvatistike Lucija Mijatović osmislila je „koncertni sat“ o romantizmu kojim se uvodi u ovo umjetničko-povijesno razdoblje kroz isprepletanje književne i glazbene umjetnosti. Ishodi učenja ovdje obuhvaćaju Hrvatski jezik i Glazbenu kulturu jer učenik nakon obrade nastavne jedinice navodi temeljne odrednice epohe romantizma općenito, zatim navodi temeljne odrednice književnosti unutar razdoblja romantizma te navodi temeljne odrednice glazbe unutar razdoblja romantizma. Tijek dvosata na osnovi studentske pripreme (2017) slijedi u cijelosti, a može se preuzeti kao odličan temelj za timsku nastavu zbog ravnopravne podjele književnih i glazbenih metoda:

1. Motivacija (5 minuta)

Kao motivaciju puštam ulomak iz skladbe *Nocturnes* Frederika Chopina. Pitam učenike o dojmovima i mogu li odrediti kojem razdoblju pripada ova skladba.

2. Najava teme (1 minuta)

3. Izlaganje – čelni rad (5 minuta)

Učenicima izlažem osnovne značajke romantizma uz slikokaz, učenici zapisuju najbitnije.

4. Značajke razdoblja s literarnog gledišta (15 minuta + 10 minuta zapisivanja)

Učenike dijelim u skupine po zemljama koje će obrađivati i dijelim im nastavne listiće s pitanjima (Njemački romantizam, Engleski romantizam, Francuski romantizam, Romantizam u slavenskim zemljama). Na ploču crtam tablicu s četiri stupca, a predstavnik svake skupine tijekom izlaganja popunjava svoj dio tablice.

5. Značajke razdoblja s glazbenog gledišta – metoda slagalice (20 minuta)

Puštam fragment romantičarske skladbe *Slike s izložbe* Modesta Petroviča Musorgskog. Učenike dijelim u tri skupine koje dobivaju isti tekst o romantičarskoj glazbi podijeljen u 3 dijela. Određujem koji će učenik biti „zadužen“ za određeni dio teksta i dijelim mu zadatke povezane s tim dijelom. Nakon što učenici riješe zadatke, svoje odgovore dijele s ostalim učenicima u skupini.

6. Najava reprezentativnih glazbenih djela (2 minute)

Ukratko predstavljam skladatelje glazbenih djela koje ćemo poslušati.

7. Slušanje djela i objava doživljaja (15 minuta)

1. F. Schubert, *Moments musicaux*. Pitanja: *Prepoznajete li instrument koji izvodi skladbu? Možete li pretpostaviti koje je značenje kratkoće skladbe i signalizira li ona što?*

2. P. I. Čajkovski, *Koncerta za klavir i orkestar u b-molu*. Pitanje: *Što na temelju poslušanog zaključujete o važnosti klavira u romantizmu i što, u cjelini romantičarskih obilježja, izražava klavirska virtuoznost?*

3. Mendelssohn, *San ljetne noći op. 61 br. 9, Svadbeni marš*. Pitanje: *Možete li na temelju naučenog reći radi li se o programnoj ili apsolutnoj suiti i po čemu ste to zaključili?*

4. B. Smetane *Vltava*. Pitanja: *Znate li što je Vltava? Razmislite kako je u ovom romantičarskom obliku naglašeno isticanje nacionalnog krajolika kao važnog romantičarskog elementa.*

8. Sinteza (10 minuta)

Uz pomoć poredbenog grafikona učenici ispisuju sličnosti i jedinstvene značajke umjetnički heterogenog razdoblja (središnji su pojmovi romantizam u glazbi i romantizam u književnosti).

9. Zaliha (10 minuta)

Zaliha predstavlja križaljka koju učenici trebaju riješiti za zadaću ili na satu ako za to ostane vremena. Učenicima dijelim papir na kojemu se nalaze skladbe nadahnute romantičarskim djelima.

Kao domaću zadaću zadajem im čitanje jednog romantičarskog djela s popisa te im preporučujem slušanje skladbe uz čitanje djela:

1. H. Berlioz, *Fantastična simfonija* (nadahnuće za skladbu bio je romantičarski tekst *Patnje mladog Werthera*, J. W. Goethea)
2. F. Liszt, *Faust-simfonija* (nadahnuće za skladbu bio je Goetheov spjev *Faust*)
3. H. Berlioz, *Harold u Italiji* (nadahnuće za skladbu bilo je Byronovo *Hodočašće Childea Harolda*)
4. F. Liszt, *Godine hodočašća* (nadahnuće za skladbu bilo je Byronovo *Hodočašće Childea Harolda*)
5. F. Mendelssohn, *Scottish symphony* (nadahnuće za simfoniju bio je Scottov opis Škotske u romanu *Ivanhoe*)
6. P. I. Čajkovski, *Evgenij Onjegin* (nadahnuće za operu bio je istoimeni Puškinov roman)

5.7. Usporedba klasične skladbe i lirske pjesme jednake teme

Mnoga umjetnička djela iz različitih umjetnosti u osnovi nemaju ništa zajedničko osim teme. Međutim, budući da su umjetnici imali isti izvor inspiracije za svoja djela, to nam je sasvim dovoljno za usporednu analizu. Kako postoji način gradnje motiva u književnosti, tako postoji i u glazbi i u svim drugim umjetnostima. Te je motive vrlo zanimljivo promatrati kroz dvije prizme, književnu i glazbenu. U ovakvoj usporednoj analizi nema netočnih odgovora, što treba posebno naglasiti učenicima kako bi se što lakše prepustili mašti i otvorili idejama. Na taj se način potiče kreativno razmišljanje, povezivanje motiva, uočavanje detalja te se vježba usmjeravanje pozornosti na detalje. Učenici kojima je glazba bliža od pisane riječi moći će bolje uočiti motive u književnosti preko glazbe, dok će oni kojima je glazba apstraktnija preko književnosti bolje doživjeti glazbene elemente.

Neiscrpn izvor inspiracije zasigurno je Vivaldijev ciklus koncerata za violinu i orkestar, *Četiri godišnja doba*. Ovi se koncerti mogu uvrstiti u nastavu književnosti kada se god analizira neko književno djelo na temu godišnjih doba. Tako jedna od metoda pri analizi Cesarićeve pjesme *Početak proljeća* može biti usporedba s Vivaldijevom skladbom *Proljeće*.

Dobriša Cesarić, *Početak proljeća*

...U mladoj travi
Tad se javi
Zviždanjem glasnim prvi kos.
I gle! od pjesme žutokljunca
Odjednom vrt je prepun sunca.
Tiptip... do puta
Doskakuta,
I digne krilo, pa se sunča.
A onda se u travu vrati,
I sluša gdje ga hvale vlati.

(Cesarić, 1994: 121)

Spring-Four season Vivaci

♩ = 100

Slika 7. Note prvoga dijela violinske dionice u skladbi *Proljeće*¹⁹

Učenicima možemo na projektoru prikazati i početak violinske dionice na notnom zapisu kako bi si mogli i tako vizualizirati kretanje melodije, za to im nije potrebna glazbena pismenost. Primjerice, onomatopeju *tiptip* kojom je dočarano skakutanje kosa u Cesarićevoj pjesmi možemo usporediti sa *staccatom* u 13. i 14. taktu, odnosno na 34. sekundi skladbe²⁰. Učenici mogu sami predlagati figure u pjesmi i figure u skladbi koje, po njihovom mišljenju, mogu biti inspirirane jednakim motivima. Ova metoda kreativne je prirode, nije se potrebno opterećivati stručnom glazbenom analizom ni točnim glazbenim izrazima, posebno zato što je Cesarićeva pjesma iz mogega primjera namijenjena mlađim učenicima.

5.8. Na temelju zadane forme i klasične skladbe napiši istoimenu pjesmu

Primjer stvaralačke metode pisanje je pjesme prema zadanoj formi na temu određene skladbe. Često su glazbena djela inspirirana nekim književnim djelom ili književnim likom, a ovom metodom potičemo učenike da upotrijebe maštu i stvore suprotno – pisanu formu inspiriranu glazbenim djelom. Postoje mnoge vrlo sugestivne skladbe koje mogu odlično poslužiti za ovaj zadatak. Jedna od njih je *U pećini gorskog kralja* Edvarda Griega. Iako i ova skladba ima svoju

¹⁹ Izvor: <https://musescore.com/user/12572221/scores/3414396>

²⁰ Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=l-dYnttdgl0>

pozadinu, svaki će učenik stvoriti svoju sliku o kojoj će napisati pjesmu, a mi svaku od tih slika moramo uvažiti i pohvaliti. Naš zadatak dakle može biti sljedeći:

Nakon slušanja skladbe *U pećini gorskog kralja* Edvarda Griega napiši istoimenu pjesmu zadane forme koja mora sadržavati barem jednu personifikaciju te barem jednu onomatopeju.

Skladba: E. Grieg, *U pećini gorskog kralja*²¹

Naslov pjesme: U pećini gorskog kralja

Forma: dva četverostiha, obgrljena rima

Stilske figure: personifikacija, onomatopeja

Primjer rješenja ovoga zadatka može biti sljedeća pjesma:

Tap, tap, tiho se šulja.

Svud' opaka tišina,

Zavija strašna tmina,

Korake plahe ljulja.

Tek što korak pruži,

Pogled baca lijevo, desno,

Postade mu posve tijesno:

Lik ga velik okruži.

5.9. Uglazbljena pjesma o nekom dijelu gradiva

Činjenica je kako ljudi još od najranije dobi brzo i lako pamte tekstove raznih pjesama. O čemu god neka pjesma govorila, njezini stihovi naći će mjesto u našoj memoriji, najviše zahvaljujući pjevnoj melodiji i zabavnom aranžmanu. Ovaj se fonomen nikada nije iskoristio u obrazovanju u mjeri u kojoj bi mogao jer nismo stigli dalje od uglazbljene abecede, osnovnih pravila u prometu, prirodnih pojava i sličnih tema namijenjenih najmlađoj djeci. Međutim, ako je kompetentan nastavnik spreman potruditi se, može uglazbiti neki dio gradiva na novu ili već poznatu melodiju te na taj način napraviti sintezu određene nastavne jedinice. Ovakav primjer nalazimo u filmu *The Ron Clark Story* (2006), a budući da nam je važan za razumijevanje metode, slijedi na poveznici:

²¹ Dostupno na: https://www.youtube.com/watch?v=kLp_Hh6DKWc

Ovdje učitelj Ron svojim učenicima „repa“ o američkim predsjednicima te učenici nakon toga bez problema polažu ispitno gradivo. Važno je napomenuti kako ovo nije samo utopija jer je film snimljen po istinitom događaju, prema liku i djelu učitelja Rona Clarka koji u Americi ima svoju vlastitu školu²².

Vrlo kvalitetan primjer osmislio je i izveo student hrvatistike Ante Jurišić koji je, također u *rap* pjesmu, sažeo te kreativno preoblikovao metodičku literaturu, odnosno Rosandićevu knjigu *Metodika književnoga odgoja*. Na ovaj su se način istaknuli mnogi metodički pojmovi koji kroz humor i ritmičnost vrlo lako ulaze u uho. Slijedi tekst kolegine pjesme iz 2021. godine koju je nazvao *Metodika je moja spika*:

Metodika je moja spika

Rasijeci mi mali prst i nać' 'eš Rosandića
Metodički vičan, gigant kroatist,
Previše dićan, da pusti ekipi metodičkih slabića
Blaćenje struke odgovorne za formiranje
Knjiških zaljubljenika
Kažu da bajke pričam!
Ne samo to već i basne, komedije, tragedije
Ruske klasike, mitove I elegije
Za izbor umjetničko-znanstvenih sadržaja
Imam najbolje kriterije
Moje stvaralačke vježbe stvaraju literarne genije
Imam ekipu što baca najtvrđe polemičke dijaloge
Moji školarci prže lektire vaši jedva fabule
Naše literarne sekcije sve dižu na noge
Misliš da su nam čitanke debele, vidi nam literarne albume
Upadam u razred s nesavrtljivom gutom nastavnih listića
Vi ste odbacili Montaignea znači od mature ništa
Svako dijete prati nastavu i kritički razmišlja

²² Više o zanimljivoj školi profesora Clarka na: <https://ronclarkacademy.com/about-rca/>

Ne treba papir, sve ćemo usmeno interpretirat

Ej

Teme, motivi, kompozicija

Ej

Ritam, rima, vrste stihova

Ej

Recitiram kurikulum, znam svaki od ishoda

Pravim pripreve I zadaćnice ispravljam

KAD JA KAŽEM SCENSKO VI KAŽITE ČITANJE

SCENSKO

ČITANJE

SPOZNAJNO

ČITANJE

KRITIČKO

ČITANJE

SA ZAPISIVANJEM

ČITANJE

USMJERENO

ČITANJE

IZBORNO

ČITANJE

NAGLAS

ČITANJE

DENOTATIVNO

ČITANJE

I još puno vrsta čitanja WU

Još uvijek ste dogmatsko-reproduktivni...za vas smo problemsko-stvaralački

Iako pomaže produblivanju učenja,

Ovo više nije igra!

Moramo više težiti' zadacima objektivnog tipa!

Djeci moramo objasniti' da je dobro čitati

Ne želimo književnosti napisati' epitaf!

Hoćemo iznimne interpretacije

Hoćemo kino-sate

I prvoklasne ekranizacije

Upoznajmo druge kulture i nacije

Kroz blok-sate dobre atmosfere I zezancije

Ronim metodičke suze donesite mi rupčiče
Kad vidim da djeca ne razumiju tekst ni uz pomoć rubnice
Zato ne dopustimo nepripremljenima da tako nastave
Jer onda nema kvalitetne razredne i predmetne nastave
(Shout-out za profesora Sabljića)
(Shout-out kumu Vidakoviću u prvoj klupi)
(I kolegi Garvanoviću u zadnjoj)
(Shout-out svim savjesnim i odgovornim prosvjetnim radnicima)
(Sve za učenike, učenike za ništa)
(Skrrrrt)

Studentova izvedba nalazi se na sljedećoj poveznici:

Na ovome tragu možemo sami uglazbljivati gradivo te ga predstaviti učenicima, a takav zadatak možemo zadati i učenicima tijekom obrade bilo kojega nastavnog područja Hrvatskoga jezika ili pak uglazbljivanje možemo zadati za rad kod kuće.

Ako se odlučimo za uglazbljivanje na satu, možemo pripremiti i improvizirane glazbene instrumente (dječje igračke, dječje instrumente, kuhače, zdjele, lončiče, štapiće, žlice, vilice, rižu, boce...) te učenicima objasniti kako trebaju izabrati dio pjesme koja se obrađivala na satu (ili cijelu pjesmu) te ga uglazbiti uz neke od dostupnih instrumenata unutar grupnoga rada. Važno je ovdje uskladiti glazbu sa stihovima pjesme, a sve ostalo prepušta se mašti i kreativnosti učenika. Ritmičko oblikovanje nastavnoga sadržaja „repanjem“ već je spomenuto, no u *rap* stilu može se ispjevati i cijela obrađena pjesma ili neki njezin dio. Također, možemo predložiti pjevanje teksta pjesme sa sata na melodiju neke popularne pjesme. Jedan od primjera može biti na melodiju pjesme *Moja domovina* Hrvatskog Band Aida ispjevati pjesmu *Moj dom* Silvija Strahimira Kranjčevića. S učenicima koji znaju svirati neki instrument, primjerice gitaru, možemo se dogovoriti da ga za ovu priliku donesu u školu te da na taj način uglazbljujemo književne predloške (Sabljić, 2021: 526).

5.10. Zvučno-tekstna podloga – *soundtrack* za književno djelo

Sljedeća metoda dio je priručnika *Praktična metodika književnoga odgoja i obrazovanja (II. dio)* hrvatskoga metodičara Jakova Sabljica, a podrazumijeva osmišljavanje zvučno-tekstne podloge na temelju pročitana književnog djela. Zadatak se može zadati za izvannastavni rad, a može se primijeniti na satu lektire, tijekom interpretacije ili usustavljanja. Učenicima objašnjavamo kako trebaju samostalno osmisliti popis glazbenih brojeva povezanih s književnim djelom te uz njih napisati objašnjenje na koji su način povezani. Potrebno je učenicima naglasiti kako u popularnim ili tradicionalnim pjesmama moraju pronaći tematsku, motivsku, stilsku, jezičnu ili idejnu sličnost kako bi njihova primjena bila svrhovita. Osim uvažavanja načela zanimljivosti, cilj je ove metode potaknuti učenike da razmisle o porukama pjesama koje slušaju te prepoznaju i redom izdvoje one koje odgovaraju sadržaju književnoga djela (Sabljic, 2021: 517). Jedan primjer osmislila je i sastavila studentica Marina Antolović:

Soundtrack za Suze sina razmetnoga Ivana Gundulića (Sabljic, 2021: 518)

Pláč prvi, Sagrješenje

U prvom plaču sin priča kako je napustio dom, otišao živjeti svoj život raskalašeno provodeći svoje dane u društvu žena za koje je isprva vjerovao da su prekrasne dok nije na njih potrošio sve bogatstvo. Izgubivši blago, gubi prijatelje i žene te ostaje sam. Izabrala sam pjesmu irskoga sastava Pogues koja izvodi tradicionalnu pjesmu *Wild Rover*, a ona govori baš o raskalašenom životu kakav je vodio razmetni sin dok ga je služilo bogatstvo (The Pogues, s. a: www).

Pláč drugi, Spoznanje

Sin u nevolji i gladi spoznaje svoju pogrešku i čuvajući svinje, nariče nad bogatom trpezom svoga oca koja je sad daleko. Uviđa svoju pogrešku i kako se ogriješio o vlastita oca. Druga pjesma izvedba je Keitih Greena (s. a: www) koji je gospel pjevač i njegova pjesma isto je naslovljena *Razmetni sin*.

Pláč treći, Skrušenje

Razmetni sin vraća se kući i moli oca za oprostaj. Uspoređuje se sa zvijeri u gori koja ne bi tako grubo ostavila svoga Stvoritelja kako je on nemarno napustio svoga. Posljednji plač prati pjesma *It's a Sin* (To je grijeh) britanskog sastava Pet Shop Boys (s. a.: www) u kojoj pjevač moli oca za oprost, baš poput Gundulićeva sina.

5.11. Književni CD

Još jedna varijanta sastavljanja popisa glazbenih brojeva na temelju sadržaja književnoga djela izrada je književnog CD-a. Iako je ovaj zadatak moguće izvršiti u digitalnim alatima u sklopu izvannastavnoga rada, najbolje je pripremiti čvršći papir za omotnicu, bojice, flomastere, škare, ravnalo i CD te izraditi fizičke primjerke tijekom interpretacije, usustavljanja ili sata lektire. Osim odabira pjesama koje su vezane uz neki element književnoga djela, učenici trebaju ilustrirati CD omotnicu ili ručno izraditi pravu omotnicu koja s prednje strane treba sadržavati naslov CD-a te primjerenu tematsku ilustraciju, a sa stražnje strane popis pjesama s objašnjenjima povezanih sastavnica. Sabljčić napominje kako bi se u ovom slučaju trebalo posebno poticati povezivanje književnih djela s učenicima bliskim, suvremenim pjesmama te ističe kako se *pored književnoga ukusa sastavljanjem popisa zvučne pratnje književnom djelu pokazuje i njeguje i glazbeni ukus koji bi se trebao uzdići iznad trivijalne razine lakih nota* (2021: 518). Slijedi primjer izrađen na temelju Gundulićeva *Osmana*:

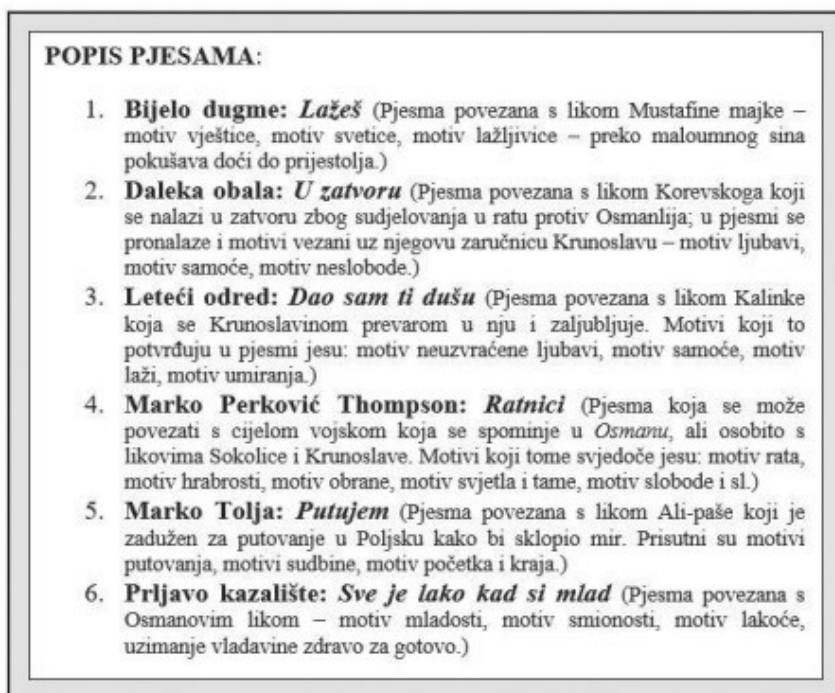
CD *Otkrivanje Osmana u današnjici*
(izradila Lorena Klepo)

Slika 8. Izvor: Sabljčić, 2021: 519

CD *Otkrivanje Osmana u današnjici*
prednja strana omotnice
(izradila Lorena Klepo)

Slika 9. Izvor: Sabljčić, 2021: 519

CD *Otkrivanje Osmana u današnjici*,
stražnja strana omotnice s popisom pjesama
(izradila Lorena Klepo)

Slika 10. Izvor: Sabljić, 2021: 520

5.12. Stilske figure u glazbenim tekstovima

Metoda slična onoj u kojoj se iz teksta glazbenoga broja izdvajaju stilske figure jest pronalaženje zadanih stilskih figura u glazbenim tekstovima. Tijekom uvođenja novih stilskih figura, usustavljanja ili pak izvannastavnoga rada učenici trebaju prepoznati stilske figure te ih izdvojiti iz tekstova zajedno s autorima tekstova, izvođačima i izvorom/albumom odakle je preuzet citat. Učenici primjenom svoga znanja trebaju objasniti ulogu određene stilske figure u glazbenom tekstu, pri čemu su dozvoljene pjesme svih glazbenih žanrova (Sabljić, 2021: 520). Slijede neki od primjera iz knjige *Praktična metodika književnoga odgoja i obrazovanja*, a izdvojila ih je studentica Nikolina Grbavac:

Aliteracija

Ja volim samo sebe
svog jedinog sebe,
ja volim samo sebe
svog predivnog sebe.

(Iz pjesme *Ja volim samo sebe* sastava Psihomodo pop, album *Godina zmaja*, tekstopisac Davor Gobac)

Anadiploza

Jer nitko nije znao
sakrit' suze k'o Marina,
imala je oči **boje vena**,
boje vena, boje Dunava.

(Iz pjesme *Marina*, Prljavo kazalište, album *Zaustavite Zemlju*, tekstopisac Jasenko Houra)

Oksimoron

Još jednom da te nađem
na dnu mora kako goriš
stoti put da isto kažem
stoti put, a još se bojiš.

(Iz pjesme *Još jednom* sastava Silente, album *Lovac na čudesa*, tekstopisac Sanin Karamehmedović)

Metonimija

Sinoć sam, sinoć sam
pola kafane popio
zbog tebe, zbog tebe
nisam oka sklopio.

(Iz pjesme *Sinoć sam pola kafane popio* Željka Bebeke, album *Niko više ne sanja*, tekstopisac Bora Đorđević)

Alegorija

Godinama ovo radim,
dočekala tri Godota,
i odavno sam mogla poći
al' ne čekam ja bilo koga.

(Iz pjesme *Morski ljudi, morske žene*, Silente, album *Lovac na čudesa*, tekstopisac Sanin Karamehmedović)

Retoričko pitanje

Gdje li si se dosad skrivala?

Znam, negdje si uživala,
kad god došla, dobrodošla mi

jer jedno za drugo mi smo stvoreni.

(Iz pjesme *Što to bješe ljubav* Olivera Dragojevića, album *Svirajte noćas za moju dušu*,
tekstopisac Marina Tucaković)

5.13. Glazbeni producent

Način objave doživljaja nakon čitanja književnoga predloška, drugačiji od standardnoga, može biti metoda u kojoj preuzimamo ulogu glazbenoga producenta. Učenici trebaju promisliti kako prikladno uglazbiti pročitano djelo prema njegovom ugođaju. Prema zadanim smjernicama učenici trebaju opisati zamišljenu glazbenu pozadinu te obrazložiti svoj izbor. Zadatak dakako može biti i dijelom interpretacije, usustavljivanja ili izvannastavnoga rada, a darovitiji učenici svoje glazbene ideje mogu snimiti i izvesti uz interpretativno čitanje. Smjernice mogu biti sljedeće:

- Tempo (polagan, umjeren, brz, napet...)
- Instrumenti (gitara, klavir, tamburica, harmonika, ksilofon, bubnjevi...)
- Žanr (pop, rock, balada, narodna glazba...)
- Komentar (Treba li naglasiti određeni dio pjesme/motiv? Mijenja li se tempo?...)
- Sve komponente potrebno je obrazložiti i objasniti njihovu ulogu u djelu. (Sabljčić, 2021: 527)

Prema navedenim smjernicama priložen je sljedeći primjer (Sabljčić, 2021: 527, 528):

Glazbeni producent za *Pjesmu o kuji* Sergeja Aleksandroviča Jesenjina

Tempo: uglavnom polagan, na mjestima brz i napet

Instrumenti: klavir, kontrabas, violina

Žanr: balada

Komentar: tempo se mijenja od preokreta u trećoj strofi. Od polaganog i pomalo veseloga tempa zbog kujina okota sviranoga violinom tempo na glasoviru postaje brz, a ugođaj napet. Od pete strofe iznova svira klavir polaganim tempom. Posljednja strofa protječe u polaganom tempu. Polagani tempo prevladava i u onom dijelu pjesme gdje je ugođaj spokojan zbog statičnih motiva. U trećoj se strofi događa obrat u pjesmi (gazda uzima štenad) pa tako i u glazbi. Kontrabas pojačava dojam i napetost situacije, pogotovo kada kuja trči za svojom mladunčadi. Nakon toga u strofama dominira tuga te je opet prisutan polagan tempo i duže udaranje po tipkama kao znak cviljenja kuje za potomstvom. U posljednjoj strofi tragedija se naglašava sve tišim sviranjem klavira te ubrzanijim udaranjem po tipkama čime se sugerira bljeskanje psećih očiju na mjesečini.

6. ISTRAŽIVANJE STAVOVA STUDENATA O GLAZBI U NASTAVI KNJIŽEVNOSTI

Početak ožujka 2022. godine na Filozofskom fakultetu u Osijeku studentima 1. godine diplomskog studija hrvatskoga jezika i književnosti (jednopedmetni i dvopedmetni studenti; ukupno 31) održano je predavanje na kojemu su predstavljene neke od metoda opisanih u ovome radu. U sklopu predavanja među studentima je provedeno istraživanje o njihovim doživljajima o predavanju te stavovima prema informacijama vezanim uz glazbu općenito, zatim uz glazbu u nastavi književnosti te uz predstavljene metode. Predmet istraživanja bio je utvrditi ukupni doživljaj o predavljanju glazbe u nastavi književnosti, utvrditi stavove o upotrebi nastavnikovih hobija u nastavi, utvrditi stavove o glazbi u nastavi književnosti, utvrditi stavove o tmskoj nastavi te utvrditi stavove o pojedinačno izloženim metodama. Opće pretpostavke bile su kako će većini studenata predavanje biti zanimljivo i korisno, kako će se složiti s tvrdnjama da nastavnik u nastavi može upotrijebiti vlastite hobije te da glazba ima pozitivan utjecaj u nastavnom procesu, ali kako će biti skeptični oko timske nastave te kako neće jednako spremno prihvatiti sve predstavljene metode, što bi moglo ovisiti o njihovim stavovima prema glazbi općenito i prema pojedinačnim glazbenim žanrovima te o glazbenoj izobrazbi. Osim istraživanja, cilj je predavanja bio proširiti studentima obzore o nastavi općenito te dati im ideje o načinima uključivanja glazbe u nastavu književnosti, ali i ideje na temelju kojih bi i sami mogli osmišljavati metode u kojima bi u nastavu književnosti uključivali vlastite hobije.

Instrument istraživanja bio je anketni upitnik koji se sastojao od 16 obrojčenih tvrdnji, a svoje stavove o njima studenti su trebali ocijeniti brojkama od 1 do 5 (1 – *u potpunosti se ne slažem*, 2 – *uglavnom se ne slažem*, 3 – *niti se slažem niti se ne slažem*, 4 – *uglavnom se slažem*, 5 – *u potpunosti se slažem*). Na kraju upitnika ostavljen je prostor za dodatne komentare. Tvrdnje su sljedeće:

1. Izlaganje je bilo zanimljivo.
2. Izlaganje je bilo korisno.
3. Slažem se kako nastavnik u nastavi može upotrijebiti i vlastite hobije.
4. Znao/la sam kako se glazbom koristi i u medicinske svrhe.
5. Slažem se s tvrdnjom kako glazba može imati pozitivan utjecaj u nastavnom procesu.
6. Smatram nepotrebnim uključivati glazbu u nastavu književnosti.
7. U vlastitoj nastavi mogao/la bih upotrijebiti metodu usporedbe pisane i uglazbljene pjesme.

8. U vlastitoj nastavi mogao/la bih puštati klasičnu glazbu kao pozadinu u radu.
9. U vlastitoj nastavi mogao/la bih kao predložak za analizu i interpretaciju upotrijebiti tekst glazbenog predloška.
10. U vlastitoj nastavi mogao/la bih upotrijebiti natjecateljsku metodu prepoznavanja stilskih izražajnih sredstava iz glazbenog primjera.
11. U vlastitoj nastavi mogao/la bih upotrijebiti motivacijsku metodu „vidljivog zvuka“.
12. U vlastitoj nastavi mogao/la bih umjetničko-povijesno razdoblje obrađivati i kroz književnu i kroz glazbenu umjetnost.
13. Smatram kako je moguće provoditi timsku nastavu unutar našeg obrazovnog sustava.
14. U vlastitoj nastavi mogao/la bih upotrijebiti metodu usporedbe klasične skladbe i lirske pjesme jednake teme.
15. U vlastitoj nastavi mogao/la bih upotrijebiti stvaralačku metodu pisanja pjesme po zadanoj formi, na temu klasične skladbe.
16. U vlastitoj nastavi mogao/la bih uglazbiti neki dio gradiva.

Analizom odgovora utvrđeno je kako se 87,1 % studenata u potpunosti slaže kako je predavanje bilo zanimljivo, a njih 12,9 % uglavnom se slaže s navedenom tvrdnjom, što znači da svi studenti imaju pozitivan ili vrlo pozitivan dojam kada je zanimljivost predavanja u pitanju. Nadalje 77,4 % studenata u potpunosti se slaže kako je predavanje bilo korisno, 16,1 % studenata uglavnom se slaže o korisnosti predavanja, jedan se student (3,2 %) niti slaže niti ne slaže kako je predavanje bilo korisno, a jedan (3,2 %) se uglavnom ne slaže s navedenom tvrdnjom. Dakle, 93,5 % studenata, odnosno njih 29 od 31 ima pozitivan ili vrlo pozitivan dojam o korisnosti predavanja. S tvrdnjom kako nastavnik u nastavi može upotrijebiti i vlastite hobije u potpunosti se slaže 87,1 % studenata, uglavnom se slaže 9,7 %, a 3,2 % niti se slaže niti se ne slaže, što daje važan rezultat od 96,8 % studenata koji imaju pozitivan ili vrlo pozitivan stav o navedenoj tvrdnji. Otprilike polovica studenata, odnosno 51,6 % njih u potpunosti se slaže s tvrdnjom „Znao/la sam kako se glazbom koristi i u medicinske svrhe.“, 35,5 % studenata uglavnom se slaže s navedenom tvrdnjom, dok se 12,9 % niti slaže niti ne slaže. Većina studenata (90,3 %) u potpunosti se slaže s tvrdnjom kako glazba može imati pozitivan utjecaj u nastavnom procesu, dok se 9,7 % uglavnom slaže s tim. Studenti se većinom (80,6 %) u potpunosti ne slažu s tvrdnjom kako je nepotrebno uključivati glazbu u nastavu književnosti, a s navedenom tvrdnjom uglavnom se ne slaže 19,4 %

studenata. Dakle, svi se studenti slažu o pozitivnom utjecaju glazbe u nastavnom procesu te se nitko ne slaže s tim kako je nepotrebno glazbu uključivati u nastavu književnosti niti dvoji o tome. Nadalje 32,3 % studenata u potpunosti se slaže s tvrdnjom kako je moguće provoditi timsku nastavu unutar našeg obrazovnog sustava, te se 16,1 % uglavnom slaže s navedenom tvrdnjom, odnosno njih ukupno 48,4 % ima pozitivan stav o mogućnosti timske nastave, što je i više od očekivanoga. Oko ovoga pitanja neodlučno je 29 % studenata, dok se 22,6 % njih uglavnom ne slaže s tvrdnjom kako je moguće provoditi timsku nastavu unutar našeg obrazovnog sustava.

Sljedeće su tvrdnje vezane uz upotrebu pojedinačnih metoda u vlastitoj nastavi. Naime 83,9 % studenata u potpunosti se slaže kako bi u svojoj nastavi upotrijebili metodu usporedbe pisane i uglazbljene pjesme, 9,7 % uglavnom se slaže, 3,2 % niti se slaže niti se ne slaže te se 3,2 % uglavnom ne slaže. Prema tome, većina studenata (93,6 %) ima pozitivan ili vrlo pozitivan stav o ovoj metodi te bi ju upotrijebili u vlastitoj nastavi.

U potpunosti se slaže kako bi u vlastitoj nastavi mogli puštati klasičnu glazbu kao pozadinu u radu 58 % studenata, a 16,1 % s tim se uglavnom slaže. S navedenom tvrdnjom niti se slaže niti se ne slaže također 16,1 %, uglavnom se ne slaže 6,5 %, a 3,2 % studenata u potpunosti se ne slaže. Vidimo dakle kako su učenici poprilično podijeljeni oko klasične glazbe kao pozadine u radu iako ipak prevladavaju pozitivni stavovi (74,9 %).

S tvrdnjom kako bi u vlastitoj nastavi mogli kao predložak za analizu i interpretaciju upotrijebiti tekst glazbenog predloška u potpunosti se slaže 71 % studenata, uglavnom se slaže 19,4 %, zatim jedan student (3,2 %) niti se slaže niti se ne slaže, također se jedan uglavnom ne slaže, a jedan se u potpunosti ne slaže. I prema upotrebi ove metode stavovi su većinom pozitivni (90,4 %).

Osim toga 64,5 % studenata u potpunosti se slaže kako bi u vlastitoj nastavi upotrijebilo natjecateljsku metodu prepoznavanja stilskih izražajnih sredstava iz glazbenog primjera, s navedenom tvrdnjom uglavnom se slaže 22,6 %, niti se slaže niti se ne slaže 3,2 %, a uglavnom se ne slaže 9,7 % studenata. Ukupno dakle 87,1 % studenata ima pozitivan ili vrlo pozitivan stav prema ovoj metodi u vlastitoj nastavi.

U vlastitoj nastavi mogli bi upotrijebiti motivacijsku metodu „vidljivog zvuka“ i u potpunosti se slaže s tim 48,4 % studenata, a uglavnom se s tim slaže 32,3 % studenata. 12,9 % njih niti se slaže niti se ne slaže, jedan student (3,2 %) uglavnom se ne slaže te se također jedan u potpunosti ne slaže s navedenom tvrdnjom. Ovdje su pozitivni stavovi također u većini (80,7 %).

S tvrdnjom kako bi u vlastitoj nastavi mogli umjetničko-povijesno razdoblje obrađivati i kroz književnu i kroz glazbenu umjetnost u potpunosti se slaže 80,6 % studenata, a uglavnom se slaže 16,1 % njih, dok se jedan student (3,2 %) niti slaže niti ne slaže s navedenom tvrdnjom. Dobili smo tako rezultat od čak 96,8 % studenata koji prema ovoj metodi u vlastitoj nastavi imaju pozitivan stav.

Zatim 64,5 % studenata u potpunosti se slaže s tvrdnjom kako bi u vlastitoj nastavi mogli upotrijebiti metodu usporedbe klasične skladbe i lirske pjesme jednake teme, dok ih se s navedenom tvrdnjom uglavnom slaže 19,4 %. Iako ova metoda podrazumijeva i analizu klasične skladbe u određenoj mjeri, pozitivan stav prema njoj u vlastitoj nastavi izrazilo je ukupno 83,9 % studenata. Neodlučno je oko ove metode 12,9 % studenata, a 3,2 %, odnosno jedan student u potpunosti se ne slaže s navedenom tvrdnjom.

U potpunosti se slaže kako bi u vlastitoj nastavi mogli upotrijebiti stvaralačku metodu pisanja pjesme po zadanoj formi, na temu klasične skladbe, 61,3 %, a uglavnom se slaže 25,8 % studenata. Njih 9,7 % niti se slaže niti se ne slaže s navedenom tvrdnjom, a jedan (3,2 %) se student uglavnom ne slaže. Prema tome, pozitivni ili vrlo pozitivni stavovi prevladali su prema upotrebi i ove metode u vlastitoj nastavi (87,1 %).

Posljednja predstavljena metoda odnosila se na uglazbljivanje nekog dijela gradiva, što predstavlja poseban angažman nastavnika, a s tvrdnjom kako bi je mogli upotrijebiti u vlastitoj nastavi u potpunosti se slaže 45,2 % studenata te se uglavnom slaže 22,6 % njih. Niti se slaže niti se ne slaže s navedenom tvrdnjom 9,7 % studenata, uglavnom se ne slaže 6,5 %, dok je 16,1 % studenata u potpunosti sigurno kako ovu metodu ne bi upotrebljavali u vlastitoj nastavi.

Iz provedene analize možemo zaključiti kako je značajnoj većini studenata predavanje bilo zanimljivo i korisno te kako se također velika većina njih slaže oko nastavnikove upotrebe vlastitih hobija u nastavi. Ovo je važan rezultat zbog toga što su studenti svjesni kako uvijek mogu dio sebe, svojih preferencija i hobija uključiti u nastavu te da će na taj način učenici uvijek prepoznati njihov entuzijizam i zainteresiranost za prenošenje znanja. Studenti su također prepoznali pozitivan utjecaj glazbe na nastavu književnosti te se stoga nisu složili kako je nepotrebno uključivati glazbu u nastavu. Rezultat o upućenosti u upotrebu glazbe i u medicinske svrhe te onaj o mogućnosti timske nastave unutar našeg obrazovnog sustava nešto je bolji od očekivanoga, što budi nadu u to kako će studenti u bilo kojoj kombinaciji provoditi ovakve ideje te i na ovaj način surađivati sa svojim budućim kolegama nastavnicima. Stavovi o pojedinačnim metodama iznenađujuće su pozitivni, a oko upotrebe u vlastitoj nastavi u nešto manje pozitivnoj mjeri

studenti su se izjasnili za metodu uglazbljivanja nekog dijela gradiva te za puštanje klasične glazbe kao pozadine u radu.

Slijede dodatni komentari²³ koje su studenti mogli napisati ako su htjeli, a oni nešto dublje prikazuju dojmove i osjećaje koje smo pokušali statistički analizirati:

Iako sam s određenim predrasudama dočekala ovu temu, moram priznati da način na koji je sat izveden me potpuno oduševio i pokazao mi načine kako se glazbu može koristiti u nastavi.

Kreativno, inovativno, zanimljivo i korisno! Sve pohvale

Glazba svakako svoje mjesto može pronaći i u nastavi književnosti, kao što je razvidno iz predavanja, samim time uporaba glazbe nastavu čini zanimljivom i kreativnijom.

Smatram kako glazba uvelike učenike može motivirati te ih možda osloboditi i potencijalna strana koji drže u sebi, budući da ih može opustiti te potaknuti da se i oni izraze.

Smatram da je glazba u nastavi vrlo poželjna. Učenici bi time trebali biti motiviraniji i zainteresiraniji za rad. Glazbom bi nastava hrvatskog jezika i književnosti trebala postati zanimljivija.

Možete uključiti i glazbene igre.

Često se u crtićima (starijim) koriste skladbe iz klasične glazbe i na taj način bih upoznala djecu s tim razdobljem, glazbom, skladateljima, tradicijom...

Svaka čast! Predivno i inspirativno predavanje. Osjećam se bogatije :)!

Jako zanimljiva tema! Smatram izrazito korisnim povezivanje glazbe i književnosti. Btw. prekrasan glas!

Vrlo zanimljivo :)

Odlično izlaganje! Spoj glazbe i književnosti jedan je od najboljih mogućih spojeva. Samo naprijed i sretno!

Izlaganje je bilo odlično, prekrasno pjevaš!!

Bilo je jako zanimljivo i zabavno predavanje. Svakako ćemo ga zapamtiti. Svaka čast na trudu i pripremi. :)

Svrha prepisivanja prethodno navedenih komentara bila je pokazati kako su studenti uistinu svjesni dobrobiti uključivanja glazbe u nastavu književnosti te kako su neki čak zauzeli ovakav stav nakon

²³ Prepisano točno kako su studenti napisali, bez ispravljanja.

poslušnog predavanja iako su prije toga bili skeptični prema temi. Također, neki su ponudili i svoje prijedloge, što je dokaz toga kako su i sami aktivno promišljali o načinima uključivanja glazbe u nastavu književnosti. Neki dojmovi odnosili su se i na pjevanje uglazbljene pjesme, a budući da su na tu metodu pozitivno reagirali studenti, zasigurno bi pozitivno reagirali i učenici, što smo i dokazali anketom provedenom upravo pri izvođenju navedene metode u 8. razredu.

7. ZAKLJUČAK

Glazba je sastavni dio naših života. Ona utječe na tijelo, um i duh čak i onda kada nismo svjesni njezina djelovanja. Pasivno slušanje glazbe gotovo je svakodnevna pojava u životu svakog čovjeka. Glazba čini da se osjećamo bolje, da mislimo bolje, da radimo bolje, a boljim čini čak i naš imunitet. Dobrobiti glazbe u novije su se vrijeme počele usmjeravati i u terapijske svrhe te je stoga muzikoterapija sve učestalija vrsta liječenja. S obzirom na sve pozitivne učinke, nije neobično kako je glazba uvrštena i u metodičku literaturu gdje se objašnjava i preporučuje njezina primjena u nastavi. Međutim, takva je upotreba glazbe u nastavi opisana većinom iz neutralnoga položaja, tako da se odnosi na nastavu općenito, dok se konkretno glazbom u nastavi književnosti bavi vrlo oskudan broj autora. Ipak, služeći se literaturom iz područja glazbene pedagogije, teorijske metodike, praktične metodike, glazbene kritike te raznovrsnim priručnicima, došli smo do popisa s više od trideset jedinica literature čija je kombinacija dala vrijednu podlogu raznim glazbenim metodama za nastavu književnosti.

Iako glazba kao dio nastave općenito, a posebno kao dio nastave književnosti ne bi trebala biti i nije nova pojava, pokazalo se kako njezina primjena kod učenika još uvijek izaziva iznenađenje. Razlog tomu konstantna je upotreba istovrsnih glazbenih metoda te nedostatak novih, kreativnih ideja. Međutim, ukoliko upotrijebimo maštu te u nastavu uključimo i vlastite interese i hobije, možemo doći do brojnih zanimljivih metoda u kojima se isprepleću književna i glazbena umjetnost, a svojim učenicima možemo pružiti iskustvo suvremene nastave povezane sa svakodnevnim životom i njima bliskim podražajima te im priuštiti situacije koje će ih začuditi, zadiviti pa i pozitivno šokirati.

Od najmlađe i predškolske dobi, preko razredne nastave i osnovnoškolske predmetne nastave pa sve do srednje škole, glazbu možemo upotrebljavati kao pomno odabranu podlogu u radu za pasivno slušanje te u mnogim zadacima za aktivno slušanje i analiziranje. Predstavljena je tako usporedba književnoga djela i njegove uglazbljene verzije, zatim način analize teksta glazbenoga predloška te natjecateljska metoda prepoznavanja stilskih izražajnih sredstava iz teksta glazbenoga broja. Predložena je nadalje motivacijska metoda za uvođenje stilske figure sinestezije te je predstavljeno obrađivanje umjetničko-povijesnoga razdoblja kroz dvije umjetnosti, što je uključilo i ponešto teorije o timskoj nastavi. Uslijedila je zatim usporedba klasične skladbe i lirske pjesme jednake teme, stvaralački zadatak pisanja pjesme na zadanu formu i na temu klasične skladbe te je predloženo uglazbljivanje određenog dijela gradiva. Predstavljene metode još uključuju *soundtrack* za književno djelo, književni CD, ispisivanje stilskih figura iz glazbenih tekstova te oponašanje uloge glazbenoga producenta.

Na dva izvedena sata provedena je anketa kojom su se istražili stavovi i dojmovi učenika o predstavljenim metodama. Može se zaključiti kako se učenicima i u osnovnoj i u srednjoj školi svidjelo uključivanje glazbe u nastavu književnosti jer su iznimno pozitivno reagirali u radu. Učenici su bili iznenađeni zbog uključivanja glazbe u nastavu, što nam govori kako u obrazovanju još nismo iskoristili sve blagodati integracije različitih nastavnih područja i predmeta, što se posebno odnosi na integraciju različitih područja umjetnosti koje su tijekom povijesti čvrsto isprepletene. Istraživanje provedeno među studentima pokazalo je kako studenti imaju vrlo pozitivan stav prema glazbi u nastavi književnosti, kako su otvoreni novim idejama te kako su spremni prihvatiti i u vlastitoj nastavi upotrebljavati predstavljene metode.

Možemo reći kako se glazba jednostavno prirodno uklapa u nastavu književnosti jer su dodirne točke glazbene i književne umjetnosti nebrojene. Ovaj rad pokušao je osvijetliti samo neke od njih, a na svakom nastavniku pojedinačno ostaje istraživanje i osmišljavanje novih, kreativnih i zanimljivih ideja koje će njihove učenike učiniti motiviranijima i zainteresiranijima za katkad vrlo zahtjevan nastavni sadržaj.

8. LITERATURA

Izvori

Cesarić, Dobriša. 1994. *Balada iz predgrađa*. Vinkovci: Slavonska naklada „Privlačica“.

Flint, Katy. 2019. *Orkestar priča priču – Trnoružica*. Zagreb: Školska knjiga.

Jurić Stanković, Nataša; Šimić, Davor; Šodan, Andres; Haukka Emilia. 2013. *Kocka vedrine 8 – 2. dio*. Zagreb: Školska knjiga.

Jurišić, Ante. 2021. *Metodika je moja spika*. Osijek: FFOS.

Mijatoić, Lucija. 2017. *Romantizam u književnoj i glazbenoj umjetnosti*. Osijek: FFOS.

Mikulan, Saša. 2021. *Dorđe Balašević, „Namćor“*. Osijek: FFOS.

Naletilić, Sandra. 2022. *Tekst note*. Osijek: FFOS.

Obradović, Mirna. 2017. *Tin Ujević, „Uhapšen u svojoj magli (II)“*. Osijek: FFOS.

Šojat, Anita. 2021. *Snaga riječi 7. Hrvatska čitanka za sedmi razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.

Stručna literatura

Campbell, Don. 2005. *Mozart efekt: primjena moći glazbe za iscjeljivanje tijela, jačanje uma i oslobađanje kreativnog duha*. Čakovec: Dvostruka duga.

Charnetski, Carl J.; Brennan, Francis X. 2008. *Ugodite svom imunitetu. Kako vam zadovoljstvo može ojačati imunitet i produljiti život*. Lekenik: Ostvarenje d.o.o.

Dobrota, Snježana; Ćurković, Gordana. 2006. *Glazbene preferencije djece mlađe školske dobi*, u: „Život i škola 52, br. 15-16“, str. 105–113.

Gazibara, Dora; Živković, Ilija. 2010. *Uloga glazbe u ljudskom razvoju te primjena muzikoterapije u defektologiji*, u: „Sveta Cecilija 80, br. 1/2“, str. 52–62.

Horvat-Vukelja, Željka; Heisinger, Petra. 2019. *Pričom do glazbe*. Zagreb: Glazbaonica ljubav.

Jackson, Nina. 2009. *Mala knjiga glazbe za učionicu*. Lekenik: Ostvarenje d.o.o.

Jensen, Eric. 2003. *Super-nastava*. Zagreb: Educa.

Kamarovsky, Elena. 2010. *Tajne uspješnog učenja*. Zagreb: Planet Zoe.

- „Komunikacija plesom“, u: Likovnost, glazba, gluma. 2005. Ur: Laća, Josip; prijevod s talijanskog: Pavković, Vesna. Zagreb: Mosta. Str. 80, 81.
- Krnić, Rašeljka. 2006. *O kulturnoj kritici popularne glazbe*. U: „Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, Vol. 15 No. 6 (86)“, str. 1127–1149.
- Lučić, Kata. 2005. *Prožimanje riječi, slike i glazbe u metodici književnosti u razrednoj nastavi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Manasteriotti, Višnja. 1978. *Zbornik pjesama i igara za djecu*. Zagreb: Školska knjiga.
- Matić, Đorđe. 2014. *Činim pravu stvar*. U: „Tajni život pjesama“. Zagreb: Izdanja Antibarbarus.
- Pavličić, Pavao. 2008. *Pohvala popularnoj pjesmi*. U: "Dani Hvarškoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu, Vol. 44 No. 1", str. 5–26.
- Pehar, Lidija; Peksin, Vehbija. 2015. *Putokazi za bolji život*. Fojnica: Štamparija Fojnica.
- „Radosni zvuci“, u: Likovnost, glazba, gluma. 2005. Ur: Laća, Josip; prijevod s talijanskog: Pavković, Vesna. Zagreb: Mosta. Str. 52.
- Rajović, Ranko. 2017. *Kako igrom uspješno razvijati djetetov IQ*. Split: Harfa.
- Rosandić, Dragutin. 2005. *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga.
- Sabljić, Jakov. 2021. *Praktična metodika književnoga odgoja i obrazovanja (II. dio)*. Cetinje: Fakultet za crnogorski jezik i književnost, Narodna biblioteka „Radosav Ljumović“.
- Sam, Renata. 1998. *Glazbeni doživljaj u odgoju djeteta*. Rijeka: Glosa.
- Stipčević, Ennio. 2006. *Glazba, tekst, kontekst*. Zagreb: Meandar.
- Škare, Andrija. 2016. *Slušaj me*. Zagreb: Durieux.
- Vidulin, Sabina; Plavšić, Marlena; Žauhar, Valnea. 2020. *Spoznajno-emocionalno slušanje glazbe u školi*. Pula: Muzička akademija u Puli.
- Vizek Vidović, Vlasta; Vlahović-Štetić, Vesna; Rijavec, Majda; Miljković, Dubravka. 2014. *Psihologija obrazovanja*. Zagreb: IEP: Vern.
- Zec, Antea. 2019. *Leksička sinestezija u hrvatskome jeziku*. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Žmegač, Viktor. 2003. *Književnost i glazba*. Zagreb: Matica hrvatska.

Mrežni izvori

Barok. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=6003>. 29. 8. 2022.

Balašević, Đorđe. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=70966>. 31. 8. 2022.

Biblija. Kršćanska sadašnjost. Na: <https://biblija.ks.hr>. 25. 8. 2022.

Jergović, Miljenko. 2016. *More pusti vojsku neka spava, to su samo dica daleko od kuće*. Na: <https://www.jergovic.com/subotnja-matineja/more-pusti-vojsku-neka-spava-to-su-samo-dica-daleko-od-kuce/>. 26. 8. 2022.

Mrežna stranica Glasa Slavonije, kolumne. Na: <https://www.glas-slavonije.hr/kolumna/59/5950/Hojsak-Terapeutov-je-glas-najvazniji-instrument-u-muzikoterapiji>. 30. 6. 2022.

Mrežna stranica IFunny – memepedia. Preuzeto s: <https://ifunny.co/picture/1-when-it-s-cold-enough-to-see-the-melody-Xi3yrB2N9?s=cl>. 29. 8. 2022.

Mrežna stranica Musescore. Na: <https://musescore.com/user/12572221/scores/3414396>. 3. 9. 2022.

Mrežna stranica Književne kritičarije. Na: <https://knjizevne-kriticarije.com/2020/08/14/knjizevnost-i-glazba-tko-ceka-godota-silente-ili-vladimir-i-estragon/>. 19. 8. 2022.

Mrežna stranica izdavača Ljevak, online udžbenik *Hrvatska čitanka 5*. Na: <https://hr.izzi.digital/DOS/37573/48522.html>. 3. 8. 2022.

Mrežna stranica izdavača Profil Klett, online udžbenik *Šestica*. Na: <https://www.profil-klett.hr/sites/default/files/flip/11353/#p=16>. 3. 8. 2022.

Mrežna stranica izdavača Profil Klett, online udžbenik *Sedmica*. Na: <https://www.profil-klett.hr/sites/default/files/flip/11498/#p=4>. 3. 8. 2022.

Mrežna stranica izdavača Profil Klett, online udžbenik *Hrvatski za 8 / Osmica*. Na: <https://www.profil-klett.hr/sites/default/files/flip/16259/#p=18>. 3. 8. 2022.

Mrežna stranica Perun.hr. Na: <http://www.perun.hr/glazba-i-knjizevnost-top-20>. 19. 8. 2022.

Sinestezija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.
Na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=56112>. 29. 8. 2022.

Youtube kanal Škole za život, videolekcija „Sačuvajmo od zaborava, Pjesme o Zagrebu“. Na:
<https://www.youtube.com/watch?v=5O11wgSIGV4>. 3. 8. 2022.